4 2de jaargang nr. 4 okt-nov-dec 2004

natuurpunt

Meander

driemaandelijks tijdschrift van vzw Natuurpunt regio Schelde-Leie en Zwalmvallei



v.u. A. Benoot - Y. Moerman Gampelaeredreef 67 9800 Deinze tel. 09/386.38.95

Natuur tussen Leie Schelde en Zwalm

MEANDER

is het regionale contactblad voor de leden van de Natuurpuntafdelingen Schelde-Leie, Scheldevallei, Vlaamse Ardennen, Ronse en Zwalm.vallei en voor de verschillende werkgroepen. Iedereen is welkom op onze activiteiten, ook niet-leden. Deelname aan wandelingen is steeds gratis en vrijblijvend

Lidmaatschap: Wie zich binnen onze regio aansluit bij Natuurpunt vzw krijgt automatisch ook driemaandelijks ***MEANDER***.

Ledenadministratie

Schelde-Leie: Arsène Benoot, Gampelaeredreef 67, 9800 Deinze, tel. 09/386.38.95

Zwalm.vallei: Bart Magherman, Leonce Roelsstraat 5, 9620 Zottegem, 09/360.09.99, b.magherman@pi.be

Redactie

Jo Buysse, tel. 09/385.52.89
email: jozef.buysse@pi.be
Johan Cosijn, tel. 055/30.98.10
email: johan.cosijn@worldonline.be
Norbert Desmet, gsm 0494/65.33.91
Rik Desmet, tel. 09/386.46.63
email: desmet.rik@pi.be
Philip Vergeylen, tel. 09/361.26.80
email: philip.vergeylen@pi.be

Foto's worden bezorgd aan:

Frederik Vandaele: gsm 0472/90.58.07
email: frederik.vandaele@pandora.be

Werkten mee:

Arsène Benoot, Jo Buysse, Tom Buysse, Johan Cosijn, Gilbert De Ghesquière, Emiel De Jaeger, Rik Desmet, Norbert Desmet, Karel De Waele, Jurgen Dewolf, Ann Doutreloigne, Pieter Espeel, Anne Fobert, Roland François, Nico Geiregat, Bryan Goethals, Gunther Groenez, Bart Heirweg, Dries Hubrechts, Filip Keirse, Karsten Mainz, Yvette Moerman, Gerard Mornie, Eddy Saveyn, Ivan Steenkiste, Guido Tack, Frederik Vandaele, Jan Vanommeslaeghe, Philip Vergeylen, Marnic Vermeersch, André Wandels.

Kaftfoto:.Fijnplaatrussula door Philip Vergeylen.

Achtergrondfoto op p. 25: Bos t'Ename door Gunther Groenez.

Oplage: 2000

Gedrukt op cyclusprint 90g bij "Druk in de Weer" Gent.

3	Herfstgevoel
4	Ontzag of respect
9	Vogelwaarnemingen juni - augustus
11	Latijn en Grieks
13	Onderzoek naar de Kortschildglimworm
15	Promotie mezennestkasten
16	Verbod gebruik lood- en zinkhagel bij de jacht
	Kalender: uitneembaar katern
17	Zelfmedicatie bij dieren
18	Zwarte ooievaar
19	Verraad op de Veluwe
20	Lastig Harig knopkruid
21	JNM Leievallei en Een witte Huiszwaluw
22	Cursus natuurgids i.s.m. CVN
22	Provinciale cursus ongewervelden
23	Beheerswerken in Bos t'Ename
23	Minister legt mestdecreet naast zich neer
23	Plagionotus detritus
23	Hallucinant
24	Wie werkt mee in Bois Joly
24	Lezers schrijven
24	Te koop
24	Wij delen in de vreugde en in de rouw
24	De volgende Meander
25	Hoe zit het in Bos t'Ename - Volkegembos

Herfstgevoel

Norbert Desmet

De eerste septemberdagen met dat beetje mist maken het herfstgevoel bij velen wakker en het wordt al eens een gespreksonderwerp tussen de kommer- en kwelberichten. Nochtans hebben natuurliefhebbers het al vroeger door dat het wondere keren van de zomer naar de herfst begonnen is: er is in augustus reeds die stilte in de tuin, doorspekt met een paar zachte vogelgeluiden. De kruisspinnen en de heidelibellen hebben hun uitkijkposten ingenomen. Op de bietenakkers, waar nooit iets te beleven valt, verschijnen plots de Tapuiten en schuiven zwaluwen in een breed front nonchalant naar het zuiden. Straks komt de echte trek op gang en gaan de bladeren vallen en gaat het misschien dagen na mekaar regenen en wordt de herfst weer nieuws.

Wij krijgen door onze vertrouwdheid met de natuur die dimensie meer, het aanvoelen, het deelnemen aan het wisselen van de seizoenen: velen van ons raakt het precies een beetje dieper. Misschien raakt het ons door die betrokkenheid ook veel meer als men in de eerste versie van de beleidsverklaring van de nieuwe Vlaamse regering het luik natuur gewoon vergeet. Het is dan ook niet verwonderlijk dat op de stoel van minister een natuurvreemde Peeters van start moet met een Boerenbonder als eerste adviseur. Of als op weg naar 't werk in de nieuwsberichten terzijde gemeld wordt dat men de aankoop van bossen door de overheid gaat terugschroeven. Ze waren nu net van start gegaan en een beetje op snelheid gekomen… en de reeks gaat verder met kernenergie die plots weer onmisbaar wordt en de mest die langer mag uitgereden worden in kwetsbare gebieden… Alle mestactieplannen ten spijt wijzen recente berichten van de VMM erop dat in onze waterlopen het gemiddeld nitraatgehalte in 2003 net gelijk is dan aan de start van de metingen in 1990. Onrustwekkend zijn ook de gehalten aan zware metalen en de blijkbaar recente DDT concentraties... Men probeert het belang van natuur en milieu te minimaliseren in het licht van de economie en de politieke afspraken. Het ziet er dus naar uit dat de herfst minder romantisch wordt dan onze eerste zinnen lieten vermoeden.

Toch is er hoop, zegt onze Natuurpuntvoorzitter Walter Roggeman in zijn voorwoord in Natuur.blad, dat het met de nieuwe minister Kris Peeters en de Vlaamse regering wel goed zit. Er is zelfs de hoop dat het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen volledig zal uitgevoerd worden (met die 10.000 ha bossen toch en de extra 38.000 ha natuurgebied?) en dit terwijl de landbouwlobby zich met de nieuw samengestelde regeringsploeg goed op gang trekt? Onze twijfel is dus veel groter, maar dat zal waarschijnlijk liggen aan onze plaats in het buitengebied. Ons aanvoelen is ook groter dat de herfst op komst is en de zomer voor de natuurbetrokkenheid onder onze regeerders voorbij is.

Het zou dus kunnen dat we de kijker en de loep even terzijde moeten leggen en ons weer groeperen en onze stem laten horen. We zijn daar goed voor geplaatst en hopelijk ook gemotiveerd, omdat we op onze wandelingen de subtiele signalen opvangen dat het met de natuur onder invloed van o.a. het milieu en de landbouw, minder goed gaat. We registreren dat ook in onze werkgroepen, en lezen dat in meerdere publicaties. Omdat we ook een beetje van de samenhang begrijpen weten we ook dat het belangrijk is voor onze levenskwaliteit en voor hen die volgen na ons. Ik weet niet of we in staat zijn om de galop van die nieuwe politieke ploeg te breken: Natuurpunt als een tegengewicht en kritische spreekbuis? Het kan misschien beter en gemakkelijker als het van de basis begint: met het winterseizoen voor de boeg komt er ruimte voor het binnenwerk, voor de winteravonden, voor de contacten, voor nieuwe plannen, voor het sluiten van de rangen; het zal waarschijnlijk meer dan nodig zijn!

Bezoek onze website met bijna dagelijks nieuwe gegevens over natuur in onze streek. http://users.skynet.be/wielewaal

Ontzag of respect!

André Wandels

Twaalf maart 2004, een grijze kille voorjaarsdag. Ieder jaar is er hetzelfde weerkerend ritueel in de moestuin, "de lochting" in de volksmond: spitten. Het is halverwege de namiddag en bij de buurman op zijn schapenweide foerageren een grote groep Zwarte kraaien, zo'n tachtigtal en ze zijn drukdoende. Daarnaast ligt een omgeploegde grasakker en de Kauwen, een kolonie van zo'n 100 koppels, hebben deze uitgekozen om hun kostje bijeen te zoeken, een gezellige bende, druk babbelend. Plotseling, zonder enige aanwijsbare reden is het gedaan met die gezellige drukte. Plots vliegen de Zwarte kraaien luid krassend en duidelijk geschrokken op, gevolgd door de Kauwen en verdwijnen in de kruinen van een rij populieren die niet zo veraf staan.
Hoog boven het kasteelpark van Wannegem zie ik een grote troep Houtduiven. Ze vormen een bol, ze "mobben", en doen hard hun best om steeds hoger te komen. Het is duidelijk te zien dat ze voor een of ander gevaar beducht zijn, maar ik zie nog altijd niets. "Mobben" is het gedrag waarbij vogels zich in de lucht verzamelen in een bolvormige structuur en zich gaan verplaatsen als een wriemelende massa. Deze strategie wordt toegepast om te ontkomen aan een belager: een roofvogel, die aanvalt via een stootduik. Door het gewriemel is de belager niet in staat om scherp te stellen op één prooidier en hij waagt het niet om in de massa een stootduik uit te voeren, omdat de kans om zich te kwetsen reëel is. Een beproefde truc van de belager is zolang rond de troep te blijven rondhangen totdat er één individu losgeraakt uit de groep, waarop dan wel kan scherpgesteld worden en een aanval kan worden ondernomen.
Na een poos, de Houtduiven hebben dan al een respectabele hoogte bereikt, verschijnt de oorzaak van het tumult boven de boomtoppen van het kasteelpark. Het is een Slechtvalk. In een statige rechtlijnige vlucht komt hij voorbij en verdwijnt dan uit het zicht in de richting van Oudenaarde.

Bedenkingen

Na dit voorval zijn mij toch een paar dingen opgevallen.
Lang voordat de valk in het gezichtsveld kwam, waren de Zwarte kraaien en de Kauwen al verdwenen richting populieren, waar ze zich muisstil hielden. De valk konden ze niet zien aankomen en toch reageerden ze heel alert. Waarschijnlijk bepaalden de mobbende Houtduiven hun reactie. Ze hadden die toch een stuk eerder gezien dan ikzelf, vogels zien immers veel scherper dan mensen.
De manier om aan de belager te ontkomen is ook verschillend. Wat de belaagde soorten goed weten is dat de Slechtvalk toeslaat via een stootduik.
De Houtduiven hanteren de methode van "het mobben" en trachten boven de valk te komen. De Zwarte kraaien en de Kauwen verkiezen de boomkruinen, daar zijn ze ook veilig omdat de valk het daar niet waagt om aan te vallen, daar het risico op blessures te groot is. De Slechtvalk voert stootduiken uit, maar is daarom nog geen kamikaze piloot!



Buizerd *foto: Philip Vergeylen*

... Zwarte kraaien (en Buizerds) zijn geen doetjes, maar voor een Slechtvalk hebben ze toch groot ontzag en respect ...

Zwarte kraaien zijn geen doetjes, als er roofvogels zoals Buizerd, Sperwer of kiekendief in de buurt komen, trekken ze er steevast naar toe om ze te belagen, maar voor een Slechtvalk hebben ze toch groot ontzag en respect.
Nadat ze in de bomen hadden postgevat was het heel stil en het bleef nog een hele tijd stil, ook nadat de valk gepasseerd was. Moesten ze misschien toch wat van de emotie bekomen?



Zwarte kraai *foto: Philip Vergeylen*



...een Smelleken voor een jonkvrouw... foto: Lyan Steenkiste

Even voorstellen

De Slechtvalk (Falco peregrinus) is een prooivogel die in onze streken meer en meer waargenomen wordt en die er zelfs broedpogingen onderneemt.
De Latijnse benaming Falco = valk, vermoedelijk samenhangend met falx wat sikkel of zeis betekent en in verband gebracht wordt met de klauwen, maar ook met de manier van aanvallen: de stootduik doet denken aan de beweging die gemaakt wordt tijdens het maaien met een zeis.
Peregrinus betekent buitenlands, uit den vreemde gekomen, afgeleid van pérégré, een samenstelling van per, wat buiten betekent en ager, het platteland, de akker, het veld. Deze naam wijst op de trekgewoonten die ongetwijfeld zijn opgemerkt door de ornithologen uit het verleden.
De Nederlandse naam Slechtvalk bestaat ook uit twee delen.

Slecht: effen, recht, eenvoudig. Hieruit ontstond glad, eenvoudig. Dit kon zich in twee richtingen ontwikkelen: enerzijds in de gunstige zin: oprecht, vriendelijk en anderzijds in de ongunstige zin: verkeerd, gemeen. Woorden die "iets gewoons" uitdrukken, hebben meermalen neiging om zich in de ongunstige zin te ontwikkelen.
Valk: zoals reeds eerder vermeld afgeleid van Falco. Volgens anderen zou het Latijn Falco zelf aan het Germaans ontleend zijn, waar het zou zijn gevormd naast "falwa" wat vaal betekent of de vogel met de grauwbruine veren.

Zo kan je de Slechtvalk op twee manieren benaderen.
■ De valk met de eenvoudige jachtmethode, rechttoe rechtaan.
Hij slaat toe, goed zichtbaar en zonder veel trucs: een stootduik en dat is het, al gebeurt alles heel snel. Dit dringt respect en ontzag af.
■ De valk met de gemene klauwen, de belager van die arme onschuldige vogels, hij die dood en vernieling zaait. Helaas heeft dit bijna tot de ondergang van deze prachtige vogel geleid.

De Slechtvalk en de mens

Meer dan welke diersoort ook hebben roofvogels tot onze verbeelding gesproken. Ooit werden ze als goden beschouwd, als spirituele boodschappers, als symbolen van kracht en moed, maar zoals het met veel dingen gaat, zijn ze vervolgd uit vrees en onwetendheid. In religies van oude beschavingen in Azië en Afrika blijkt de rol van de roofvogels uit allerlei opgravingen. In Egypte was Horus (de Verhevene) de naam van een godheid met het uiterlijk van een valk. Valken stonden hoog in aanzien en werden begraven in graftomben en in tempels vereerd.
Er bestaat geen nauwere band tussen mens en roofvogel dan die via de valkerij.

In 1948 schreef Roger Tory Peterson (dezelfde van Peterson's vogelgids) het volgende: "De mens is uit het duister van de oudheid te voorschijn gekomen met een Slechtvalk op zijn pols. Diens koele, bruine ogen zijn meer dan die van welke andere vogel ook getuige geweest van de strijd om de beschaving, van de armoedige tenten op de Aziatische steppen, duizenden jaren geleden, tot de marmeren paleizen van de Europese koningen in de 17de eeuw".
De oorsprong van de valkerij is moeilijk te achterhalen, maar ligt vermoedelijk in het Nabije, Midden- of Verre Oosten. Sommige beweren dat zij in 2000 v.Chr. ontstaan is, maar het oudste bewijs is een Assyrisch bas-reliëf uit 722-705 v.C. De nomadische volkeren van Azië gebruikten de valken waarschijnlijk als een doeltreffender methode om zich van vlees te voorzien, heel wat doeltreffender dan de primitieve bogen of speren.
In de 6de eeuw vormde de valkerij een vast onderdeel in het leven van de Germaanse stammen. Getuige hiervan is de volgende wet: " Indien iemand het waagt om andermans Havik (acceptorem) te stelen, bevelen wij dat de vogel zelf een achtste pond vlees van de borst van de dief eet", wat betekende dat het voer voor de valk op de borst van de dief zou worden gelegd. Wetten beschermden ook de nesten of bomen waarin de nesten zaten.

In de periode 500-1600 kende de sport zijn hoogtepunt in de feodale periode van het Europese Christendom en de Islam. De stand waartoe men behoorde, bepaalde welke vogel men mocht gebruiken. Zo schreef abdis Juliana Berger in de Middeleeuwen het volgende: "De arend voor een keizer, een Giervalk voor een koning, een Slechtvalk voor een graaf, een Smelleken voor een jonkvrouw, een Havik voor een jonker, een Sperwer voor een priester en een musket (mannelijke sperwer) voor een schriftgeleerde". Valken maakten deel uit van het dagelijks leven en werden meegenomen naar het hof, kerk of toernooiveld. Door velen wordt de Duitse Keizer Frederik II van Hohenstaufen (1194-1250) beschouwd als de grootste valkenier die ooit heeft geleefd en als een monarch die voor zijn tijd echt modern was. In de loop van 30 jaar schreef hij zijn beroemde verhandeling over het vederspel "De arte Venandia cum Avibus". Hierin introduceerde hij het wetenschappelijke denken in het schrijven over vogels, en zijn gegevens worden nog steeds door valkeniers gebruikt.
In de bloeijaren was valkerij een obsessie die kon worden vergeleken met wat tegenwoordig voetbal of tennis is.

De komst van moderne vuurwapens voor de jacht, landontginningen, het beheer van jachtterreinen en de verdwijning van het feodale systeem worden beschouwd als oorzaken voor de teloorgang van de valkerij in Europa in de 17de en 18de eeuw. De weergaloze verering van roofvogels in Europa maakt plaats voor het doden van volwassen en jonge vogels en de vernietiging van hun nesten. De vogels werden gezien als schadelijk en als concurrentie voor de jacht. In de periode 1950-1970 had het gebruik van het insecticide DDT een heel nefaste invloed op de populaties over de gehele wereld.
Valkerij wordt ook op andere manieren toegepast, bijvoorbeeld om vogels op luchthavens weg te jagen en zo botsingen met vliegtuigen te voorkomen. Bij onze noorderburen worden ze ingezet om meeuwen te verjagen bij mosselafslagen en viskwekerijen zoals in Yerseke en Lelystad. Bij moderne sportarena's worden ze gebruikt om meeuwen van de schuifdaken te jagen. Deze daken worden nogal eens door de meeuwen als slaapplaats gebruikt.



De auteur Kent Harrington ging in zijn boek "The Gift of a Falcon" zelfs zover een afgerichte valk met een bom naar een Arabische koning te sturen. Een afdeling van de CIA trachtte ooit valken te gebruiken om neergestorte piloten op te sporen. Gelukkig is het tij nu aan het keren en worden roofvogels meer en meer beschermd. De bescherming is nu echter ingegeven door een bewustzijn van de waarde die de natuur op zich bezit.

Een extreme soort

De Slechtvalk is een vogelsoort waarbij toch heel wat dingen bijzonder in het oog springen. Het is een grote valk die over de 5 continenten verspreid is. Er worden (nog) 24 rassen of ondersoorten erkend. Daarvan komen er drie in Europa voor. Bij ons komt de Westeuropese nominaatvorm Falco p. peregrinus voor, waarvan een mannetje 500 à 700 gram en een vrouwtje 800 tot 1200 gram kan wegen. Mannetjes zijn tot 1/3 kleiner dan de vrouwtjes, vandaar de benaming terzel, tiercel, tiercelet voor de mannetjesvalk. Ze hebben een regelmatige overdwarse, donkere bestreping van de witte onderzijde, met vlekken of "druppels" op de

bovenborst en keel. Bij de mannetjes blijft de keel vaak ongevlekt.
Het sexueel dimorfisme, hier het verschil in grootte tussen de geslachten, is het grootst bij roofvogels die op snelle prooien jagen. Tweehonderd jaar geleden suggereerde Darwin dat bij soorten waar de geslachten eenzelfde leefwijze hebben maar verschillen in bijvoorbeeld grootte of kleur, deze verschillen een gevolg zijn van de strijd tussen de leden van het ene geslacht om toegang tot het andere geslacht. Niet succesvolle mededingers overleven wel, maar hebben meestal weinig of geen nakomelingen. Over het algemeen is het zo dat bij de soorten die de grootste snelheid en behendigheid nodig hebben om een prooi te slaan de vrouwtjes veel groter zijn dan de mannetjes. Over het hoe en waarom van deze dimorfie zijn tal van theorieën geponeerd. Eén theorie is dat dimorfie ontwikkeld is door sexuele selectie: het groot lichaam bij de vrouwtjes krijgt de voorkeur omdat het betere kansen biedt bij de strijd om mannetjes. De mannetjes van sterk dimorfe vogeljagers moeten handig zijn om genoeg vogels te kunnen vangen om een broedpoging goed te kunnen ondersteunen.



Zwarte bakkebaarden zijn karakteristiek voor snelle jagers zoals de Slechvalk en de Boomvalk. Het zijn heus geen modeverschijnselen, maar ze verhinderen de reflectie van licht en bevorderen zo het gezichtsvermogen. Zo wordt een stilzittende duif nog op een afstand van 1 km waargenomen en een bewegende prooi op meer dan anderhalve km. Het verenkleed is zeer licht, bijna hermetisch aaneengesloten, wat een minimum aan luchtweerstand oplevert. Dit laat toe zeer hoge snelheden te bereiken tijdens de jacht. In horizontale vlucht, bij het inzetten van de jacht, versnelt de valk tot een snelheid van 70 à 80 km/u. In schuine duikvlucht, die het meest wordt gebruikt voor het slaan van een prooi, wordt een snelheid bereikt van 150 tot 200 km/u. Bij een echt verticale duik, na versnelling door naar achteren gerichte vleugelslagen, die bij baltsvluchten te zien is, zouden snelheden van meer dan 300 km/u gehaald worden.
Ademhalingsproblemen, die bij grote snelheden zouden kunnen ontstaan, zijn geniaal opgelost door een uitsteeksel met twee vinnen in elk neusgat en een richel voor deze neusgaten. Luchtstromen en turbulenties worden hierdoor teniet gedaan.
De ogen zijn ook speciaal uitgerust. De botstructuren rondom het oog zorgen voor een goede verankering van de spieren die de pupilopening moeten afstellen, de lens krommen en minieme oogbewegingen mogelijk maken. Dit draagt allemaal bij tot de detectiesnelheid van het oog, de nauwkeurigheid van de lensinstelling en het aanpassingsvermogen van de pupillen aan verschillende lichtsterkten. De benige wenkbrauwboog boven de ogen draagt bij tot het fiere uiterlijk. Waarschijnlijk beschermt deze de vitale en gevoelige delen tegen beschadiging bij het slaan van de prooi. Het doorzichtige knipvlies of derde ooglid is eveneens goed ontwikkeld en wordt bij dergelijke actie over het oog getrokken. De Slechtvalk is gedurende de duizenden jaren geëvolueerd tot een zeer geavanceerd schepsel.
Als we alles eens op een rijtje zetten, zijn vogels een unicum in alles wat ons omringt. Altijd hebben mensen getracht en verlangd te kunnen vliegen. Het vergt een miljarden kostende technologie om een straaljager precies hetzelfde te laten doen wat een Slechtvalk met achteloos gemak laat zien. Deze vogel verdient terecht ontzag en respect, een enig natuurmonument!

Bibliografie:

■ Monneret, R.J. 1987: Le Faucon pèlerin. Maisons-Alfort.
Ratcliffe, D. 1980: The Peregrine Falcon. Calton.
Fischer, W. 1968: Der Wanderfalke. Neue Brehm-Bücherei, Wittenberg Lutherstadt.
■ Suetens, W. 1991: Dagroofvogels van Europa. Perron, Alleur. Liège.
■ Newton, I. 1991: Fascinerend Dierenrijk. Roofvogels. M&P. uitgeverij bv Weert.
■ Stolk, A.1982: Vogels natuurlijk. Kopub BV.
■ Drs Coomans de Ruiter L., Drs van Heurn, W.C., Dr Kraak, W.K. 1947: Betekenis En Etymologie Van De Wetenschappelijke Namen Der Nederlandse Vogels. Uitgave van de Club van Nederlandse Vogelkundigen.

Vogels waarnemen in Harchies

foto: Gerard Mornie

Vogelwaarnemingen van juni tot augustus 2004

Jurgen Dewolf

Het einde van de voorjaarstrek en het begin van de najaarstrek liggen dicht bijeen. Terwijl in juni nog Visarend, Zwarte Wouw en Zwarte stern werden waargenomen op weg naar hun broedgebieden, trokken enkele weken later de Witgatjes al naar het zuiden en kwam de najaarstrek goed op gang in augustus met onder meer een grote groep Ooievaars, een pleisterende Zwarte ooievaar en allerlei steltlopers. Ook zeldzame waarnemingen bleven niet uit met bvb. een Reuzenstern en een Morinelplevier. Opvallend was ook de influx van Kruisbek. Bij de waarnemingen van (late) broedvogels valt, op een enkele uitzondering na, de afwezigheid van Grauwe vliegenvanger en Spotvogel op, terwijl Kwartel meer aanwezig leek dan in andere jaren.

Futen tot eenden

Kleine Zilverreiger: 20/07: Heurne, Dal: 1 ex. pleisterend (DDG). **Kwak:** 29/07: Oudenaarde, Donk: 1 ex. over (BHE). **Ooievaar:** 24/08: Oudenaarde, Donk: 50-tal ex. over naar Z (PDR). **Zwarte Ooievaar:** 18/08: Nokere, Nokerse Meersen: 1 ex. pleisterend (MLA, LDW). **Brandgans:** 19/07: Zingem, Mesure: 2 broedgevallen met resp. 3 en 4 jongen (DDG, ADC). **Zomertaling:** 06/06: Nederename: 2 ruiende m. (DDG); 27/07 tot 09/08: Zingem, Weiput: geregeld 1 tot 2 ex. (DDG). **Krakeend:** hoogste aantal deze periode: 22/07: Zingem, Weiput: 15 ex. (DDG, DVDP). **Krooneend:** 27/06: Nederename, Put VDM: 1 vr. (DDG).

Roofvogels

Zwarte Wouw: 01/06: Heurne, Dal: 1 ex. over naar W (DDG). **Visarend:** 06/06 tot 13/06: Oudenaarde, Donk: geregeld 1 ex. (DVDP, JVDB, NGE). **Blauwe Kiekendief:** 11/08: Semmerzake, Bolveerput: 1 ex (GMI). **Bruine Kiekendief:** 29/08: Mater: 1 ex. over (GGR). **Boomvalk:** 07/08: Oudenaarde, opgespoten terrein: 6 ex. samen met Kokmeeuwen jagend op vliegende mieren (NGE). **Wespendief:** Vanaf 20 juli en vooral in aug. werden Wespendieven gemeld uit o.a. Volkegem; Ooidonk; Welden, Reytmeersen; Wannegem-Lede; Berchem, Ename, Ronse en Gavere, waarschijnlijk zowel uitzwermende plaatselijke vogels als trekkers (PVDK, ADC, BHE). Hoogste aantal samen: 19/07: Ronse: 6 ex. (DVE).

Rallen tot sternen

Klein/Kleinst Waterhoen: 09/08: Zingem, Weiput: 1 ex. (DDG). **Porseleinhoen:** 09/08: Zingem, Weiput: 1 ex. (DDG). **Kwartel:** 08/06: Ronse: 1 roepende doortrekker (DVE); 09/06: Nokere Kordaelbos: 1 ex. (LKI); 21/06: Welden: 1 roepend ex. (JVDB); 27/06: Etikhove, Bossenaremolen: 1 ex. roepend (WAE, JCO); juli: Wannegem-Lede: geslaagd broedgeval met 5 pulli (GCO). **Scholekster:** 01/06: Eke Landuitstraat: broedgeval met 3 pulli (FGH). **Morinelplevier:** 08/08: Wannegem-Lede: 1 ex. rondvliegend (GCO, AWA). **Witgat:** Vanaf 05/06 maar vooral in juli en aug. waren er waarnemingen o.a. van Semmerzake, Bolveerput; Zingem, Weiput en Grootmeers; Berchem, Paddenbroek; Melden en Meilegem, Kaaimeersen. Grootste groep: 04/08: Semmerzake, Bolveerput: 6 ex. (GMI). **Bosruiter:** 05/08: Ronse: 1 ex. over (DVE, LVE); 09/08: Zingem, Weiput: 1 ex. (DDG); 11/08: Semmerzake, Bolveerput: 1 ex. (GMI). **Watersnip:** hoogste aantal: 04/08: Semmerzake, Bolveerput, 6 ex. over (GMI). **Wulp:** 03/08: Ronse: 1 ex. over (DVE). **Regenwulp:** 31/07: Welden, Reytmeersen: 1 ex. over (DDG); 06/08: Mater: 3 maal meerdere ex. roepend over (LDV); 09/08: Wannegem-Lede: 2 ex. over naar NW (GCO). **Zwarte Stern:** voorjaarstrekkers: 09/06: Nazareth, Callemoeie: 1 ex (NVW); 19/06: Oudenaarde, Donk: 1 ex. (JVDP); najaarstrekkers: 09/08 en 15/08: Oudenaarde, Donk: resp. 5 en 3 ex. (JVDP). **Visdief:** 09/06: Nazareth, Callemoeie: 1 ex.; 30/06: Nazareth, Callemoeie: 2 ex. (NVW). **Reuzenstern:** 28/06: Deinze: 1 ex. over (VLO).

Duiven tot Kruisbekken.

Draaihals: opmerkelijke juli waarneming: 16/07: Everbeek:

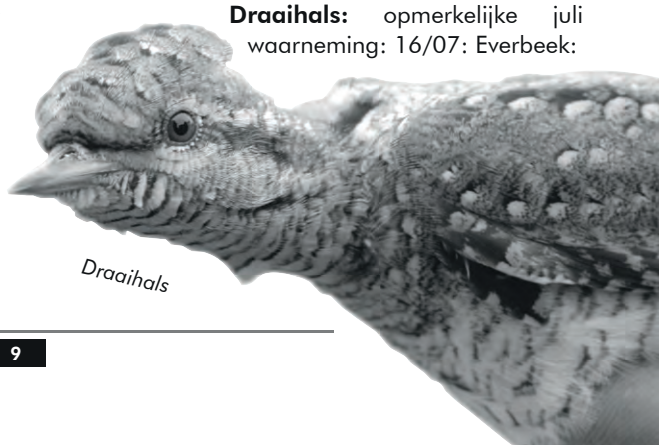

Draaihals

1 ex. luid roepend in tuin (PPA); 22/08: Oudenaarde, opgespoten terrein: 1 ringvangst (DDG, NGE,). **Zwarte Specht:** 11/07: Wortegem, Oud-Moreghembossen: 1 m. ; 18/07: Wortegem, Bouvelobos: 1 ex. (NGE). **Oeverzwaluw:** Melden: kolonie met 15 nestgaten en 20-tal ex. rondvliegend (NGE). **Bonte Vliegenvanger:** 17/08: Elst: 1 1stejaars raamslachtoffer (FDW). **Grauwe Vliegenvanger:** in augustus werden 2 geslaagde broedgevallen vastgesteld langs hetzelfde wandelpad in Ronse (DVE). Meerdere waarnemers melden echter een zeer sterke terugval in aantal broedkoppels voor deze soort. **Paapje:** najaarstrek: 15/08: Ronse: 3 ex. (DVE); 25/08 Berchem, Paddenbroek: 2 ex.



Paapje *foto: Gerard Mornie*

(JDW); grootste aantal: 21/08: Wannegem-Lede, Zijldegemkouter: 12 ex. (BHE). **Tapuit:** slechts 1 waarneming: 09/08: Wannegem-Lede: 1 ex. (GCO). **Sprinkhaanzanger:** zangposten in juni wijzen op vermoedelijke broedgevallen in Welden (JVDB), Eke (FGH) en Oudenaarde, Meerspoort (NGE). **Rietzanger:** 06/06: Eke, Scheldeoever bij kleiputten: 1 zp. (FGH); 20/06: Heurne, Snippenwei: 1 zp. (NGE). **Spotvogel:** in Ronse werden 3 territoria vastgesteld in elkaars nabijheid (DVE). Ook bij deze soort wordt, net als bij Grauwe Vliegenvanger, een duidelijke achteruitgang gemeld. **Kruisbek:** opmerkelijke influx vanaf 06/07 tot eind augustus met o.a. waarnemingen uit Berchem, Ronse, Oudenaarde, Astene, Wortegem, Heurne en Wannegem-Lede, meestal van enkele tot een tiental ex. (TLI, NDS, IST,...). Grootste groep: begin aug: Wortegem, Oud-Mooreghembossen: 35 ex. (LDW).

Dank aan alle waarnemers:

D. De Groote, A. De Clerck, D. en J. Van De Populiere, J. Van Den Berghe, N. Geiregat, F. Ghyselen, N. Van Wassenhove, V. Lootens, B. Heirweg, G. Colembie, A. Wandels, P. De Rore, M. Lauwers, L. De Waele, I. Steenkiste, N. Desmet, T. Lietaer, D. en L. Verroken, L. Kinds, F. De Waele, E. Van Den Abeele, J. Cosijn, G. Minnaert, A. Velghe, W. Aelvoet, J. Colpaert, L. De Vos, P. Van De Kerckhove, J. Dewolf, G. Groenez.

Oproep waarnemingen

Om meer inzicht te krijgen in vogels en hun verspreiding als broedvogel, doortrekker, wintergast, enz. en ook om bijvoorbeeld naar beleid toe iets zinnigs te kunnen vertellen, is het belangrijk dat waarnemingen niet enkel in je geheugen staan gegrift en in je eigen notaboekje staan genoteerd. Zorg er daarom voor dat ook jouw waarnemingen in de database van de vogelwerkgroep terecht komen!

Waarheen met je gegevens?

1. Het liefst natuurlijk maak je gebruik van het door de vogelwerkgroep zelf ontworpen verwerkingsprogramma "Bird 2000" (in Excel). Je mailt om de maand, 2 maand of 3 maand je ingevoerde waarnemingen door naar Eddy Van Den Abeele, ed.vandenabeele@skynet.be. De uiterste deadline voor het volgende overzicht van de periode sep-nov is 1 januari. Beschik je nog niet over Bird 2000, geef een seintje aan Eddy en je krijgt het programma ogenblikkelijk toegestuurd.

2. Voor wie een PC nog steeds een schrikwekkend monster is, je kan je waarnemingen ook nog altijd op papier opsturen naar:
Eddy Van Den Abeele
Kouterstraat 19
9750 Zingem

3. Omdat we nu eenmaal in een wereld leven van snelle informatie, vergeet ook niet je waarnemingen te posten op onze up to date website: users.skynet.be/wielewaal, zodat iedereen op de hoogte blijft van interessante waarnemingen.
Laten de waarnemingen ons nu maar overspoelen!!

Latijn en Grieks

Emiel De Jaeger

Het Griekse woord voor mooi is **kalos**; het komt alleen voor in (talrijke) samenstellingen; de comparatief kalliôn en de superlatief kallistos komen ook voor; ook het substantief kallos = schoonheid (zoals in kalligrafie) vinden we in een paar samenstellingen.

■ **Calotes** = kalotês = schoonheid (G) < kalos + suffix.
Calotes versicolor (agamidae): Bloedzuiger - agame met bloedrode kop in paartijd en bij gevechten.

■ **Calamintha** = kalaminthê, kalaminthos = soort munt (G < kalos + minthê = munt); Latijn = nepte, nipte.
Calamintha clinopodium Benth. (Clinopodium vulgare L.) (lamiaceae): Borstelkrans - bloem groot, helderrood, dichte, rijkbloemige schijnkransen, omgeven door vele priemvormige, lang behaarde schutblaadjes.
Satureja calamintha Scheele (lamiaceae): Bergsteentijm - bladeren eirond, fijn gezaagd; bloemen rood (purper), in losse schijnkransen, met enkele kort behaarde schutblaadjes.



Kleverig koraalzwammetje

Calampelis: kalos + ampelos = wijnrank (G).
■ **Calampelis scabra (scaber) Don** (Eccremocarpus scaber Ruiz & Pav.) (bignoniaceae): Prachtrank - klimplant met vertakte hechtranken aan de bladeren; bladeren samengesteld, dubbel geveerd; bloemen rood of geel, overhangende trossen; doosvrucht tot 10 cm lang.

■ **Calanthe:** kalos + anthos = bloem (G).
Calanthe vestita (orchidaceae) - bloemen wit, lip wit of bleekroze getint, rode of (oranje)gele baard.

■ **Calocaris:** kalos + karis = zeekreeft (G).
Calocaris macandreae - blind diepzeekreeftje, protandrische hermafrodiet (simultane hermafrodiet).

■ **Calocedrus:** kalos + cedrus = ceder (L).
Calocedrus decurrens (cupressaceae): Wierookceder, Zuilcipres, Riviercipres - dichte, slanke zuilvorm; schors bleek roodbruin, gespleten; schubachtige, donkergroene naalden, toppen van twee paar op gelijke hoogte; kantbladen zeer ver evenwijdig; kegels smal, eivormig, glad, geel; hout met cederachtig aroma.

■ **Calocera:** kalos + cera = was (L).
Calocera viscosa Fr. (dacrymycetaceae): Kleverig koraalzwammetje - koraalvormig, vertakt en gevorkt, kleverig, buigzaam, geel tot oranje.

■ **Calochlorus:** kalos + chloros = geelgroen (G).
Gymnocalycium calochlorum Y. Ito (cactaceae) - binnenste bloembladen bruinachtig wit tot roze of zuiver wit.

■ **Calocoris:** kalos + koris = wants (G).
Calocoris roseomaculatus (miridae) - bloemwants op Duizendblad, bleekgroen met rode vlekjes.

■ **Calocybe:** kalos + kubos = kubus (G).
Calocybe gambosum Sing. (tricholomataceae): Voorjaarsridderzwam, Voorjaarspronkridder(zwam) - klokvormige hoed, wittig, roomgeel of geelgrijs, meel- of komkommergeur.

■ **Calodendrum:** kalos + dendron = boom (G).
Calodendrum capense (rutaceae): Kaapse kastanjeboom (Oost-Afrika) - cyclaamkleurige bloemen; Oost-Afrika, Zuid-Afrika.

■ **Calolepis:** kalos + lepis = schelp (G).
Crepidotus calolepis Karst. (Calolepis mollis Kummer): Week oorzwammetje - klok/nier/consolevormig, vaak dakpansgewijze boven elkaar, bruin-okerkleurig, gelatineus oppervlak.

■ **Calonectris:** kalos + nêktôr = zwemmer (G).
Calonectris diomedea (procellariidae): Kuhls pijlstormvogel, Cory's - grootste Europese pijlstormvogel; bovendelen grijsbruin (grijszwart), stuit en staart grijsbruin, soms smalle witte band aan de staartbasis; grijsbruine kruin en wangen, gaan geleidelijk over in wit van keel en nek; onderdelen

wit; gele snavel; Middellandse zee en oostelijke Atlantische oceaan.

■ **Calophasia:** kalos + phasia < phainô= tonen.
Calophasia lunula (noctuidae) - voorvleugels met variabel patroon van lichtgrijze en donkere velden, vlekken en strepen, meestal met blauwgrijs waas; de rups leeft op Vlasleeuwenbek (Linaria).

■ **Calophyllus:** kalos + phullon = blad (G) met adj. uitgang.
Calophyllum antillanum (clusiaceae) - roze, steenrood of bruinrood hout met donkere strepen (santa maria, jacareuba).
Hygrophorus calophyllus (hygrophoraceae) - rozerode plaatjes.

■ **Calophytum:** kalos + phuton = plant (G).
Rhododendron calophytum (ericaceae) - groenblijvende boom; bladeren smal, afhangend; bloemen klokvormig, wit of roze, met karmozijnrode vlek.

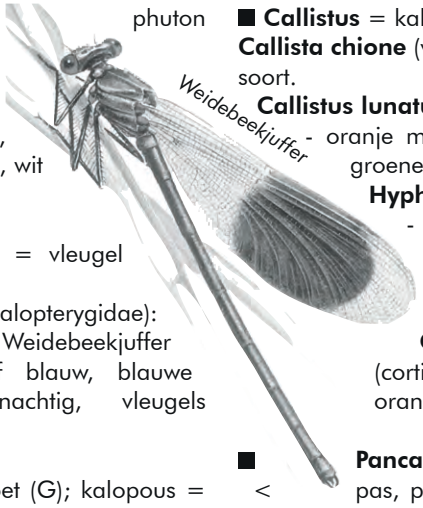

■ **Calopteryx:** kalos + pterux = vleugel (G).
Calopteryx splendens (calopterygidae): Gebandeerde beekjuffer, Weidebeekjuffer - mannetje helder groen of blauw, blauwe vleugelbanden, wijfje groenachtig, vleugels groenachtig geel.

■ **Calopus:** kalos + pous = voet (G); kalopous = houten vorm om schoenen te maken (G).
Boletus calopus Fr. (boletaceae): Pronksteelboleet - olijfkleurig tot geelbruin, steel bovenaan geel, onderaan karmijnrood met nettekening.
Marasmius calopus Fr. (Marasmius languidus Fr., Androsaceus calopus Pat., Marasmiellus vaillantii Sing.) (tricholomataceae): Halmruitertje - hoed rimpelig, wittig met bleekgeel tot roestbruin centrum.

■ **Caloscyphe:** kalos + skuphos = beker (G).
Caloscyphe fulgens (pezizaceae): Lichtende prachtbekerzwam - binnenbeker helgeel tot oranjerood.

■ **Calosoma:** kalos + sôma = lichaam (G).
Calosoma sycophanta (carabidae): (Grote) Poppenrover - loopkever, goudgroen, jaagt op nachtvlinderrupsen.

■ **Calotropis:** kalos + tropis = kiel (G).
Calotropis gigantea (asclepiadaceae) - heester van 3 m hoog; bast levert sterke vezels (yercumvezel); Z.O.-Azië.

■ **Kalochelidon:** kalos + chelidôn = zwaluw (G).
Kalochelidon euchrysea (hirundinidae): Goudzwaluw - groenglanzend met bronskleur en blauw op de rug.

■ **Microcala:** mikros = klein (G) kalos.
Microcala filiformis Hoffm. & Link (Cicendia filiformis Delarb.) (gentianaceae): Draadgentiaan - draaddunne stengels; bloemen goudgeel.

■ **Callistus** = kallistos = superlatief van kalos.
Callista chione (veneridae) - venusschelp, zuidelijke soort.
Callistus lunatus (caracidae): Maanvlekloopkever - oranje met zwarte vlekken met blauwe of groene weerschijn.
Hyphessobrycon callistus (characidae) - Karperzalm.

■ **Callisteus:** callistus + adj. suffix.
Cortinarius callisteus Fr. (cortinariaceae) - helder geelbruin-oranje.

■ **Pancalia:** pankalos = helemaal mooi (G pas, pan = geheel + kalos = mooi) + suffix.
Pancalia leuwenhoekella (momphidae) - bruinpaars met geel motje; rupsen op viooltjes.

■ **Calliactis:** kallos + aktis = straal (G).
Calliactis parasitica: Parasiterende zeeanemoon - symbiont; zuil met rode of bruine strepen, geel gestreepte voet; leeft op het huisje meestal van een stekelslak waarin een heremietkreeft woont.

■ **Calliandra:** kallos + anêr = man (G).
Calliandra calothyrsus (mimosaceae) - bloeiende heester; dubbelgeveerde bladeren; levert brandhout (Indonesië).

Meer over '**kalos**' vindt u in het volgende nummer.

Onderzoek naar de Kortschildglimworm

Anne Fobert/Lampyris

Glimwormen zijn een jaarlijks studieobject van *Lampyris*, de ongewerveldenwerkgroep van Schelde-Leie. Dit is niet zo verbazingwekkend want onze naam Lampyris is afgeleid van *Lampyris noctiluca* zoals de Grote glimworm in het Latijn wordt genoemd.

Ter gelegenheid van de Trefdag in november 2003 vroeg de glimwormenspecialist Raphaël De Cock, of we in onze omgeving op zoek wilden gaan naar de dagactieve Kortschildglimworm.
Het toen gekende verspreidingsgebied voor België strekte zich ruwweg uit tussen Geraardsbergen-Brussel-Leuven-Hoegaarden, noordwaarts tot in de omgeving van Antwerpen, en in het oosten Z.O. Limburg langs de Maas en in de Voerstreek.
Van het voorkomen van de Kortschildglimworm was in de Vlaamse Ardennen tot nog toe niets gekend. De meest westelijke en toen enige vindplaats in Oost-Vlaanderen was Onkerzele-Geraardsbergen.

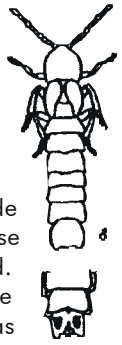

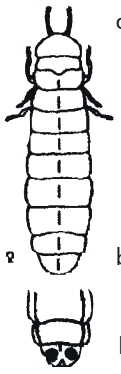

Kortschildglimworm met daaronder met zwart gemerkte lichtorganen.

In België komen 3 soorten glimwormen voor:
- Grote glimworm of *Lampyris noctiluca*
- Kleine glimworm of *Lamprohiza splendidula*
- Kortschildglimworm of *Phosphaenus hemipterus*

De meest gekende is de Grote glimworm, waarvan het (vleugelloze) wijfje op zwoele zomeravonden lichtsignalen* uitzendt om de mannetjes te lokken.
De Kleine glimworm is minder algemeen in België, hiervan zijn het de mannetjes die, in het donker rondvliegend, een fel licht verspreiden (ze worden, ten onrechte, 'vuurvliegjes' genoemd).
De Kortschildglimworm is de minst gekende.
Hij is de enige *dagactieve glimworm* van Europa en wordt hierdoor alleen al vaak over het hoofd gezien. Met zijn verkorte dekschilden en lange antennes kan men hem bovendien gemakkelijk met een kortschildkever verwarren.
De Kortschildglimwormen leven voornamelijk in tuinen, parken, bossen, vochtige bosweiden, onder plantenafval en komen meestal voor op zware bodems (Raphaël De Cock). Verder hebben ze een *verborgen leefwijze* (vooral het vrouwtje) waardoor ze moeilijk worden opgemerkt.
Noch de vrouwtjes noch de mannetjes kunnen vliegen. Hun leefwereld is dus zeer klein waardoor de kans om ze toevallig tegen te komen niet groot is. In tegenstelling tot de andere glimwormen gebruiken de volwassen Kortschildglimwormen *geen lichtsignalen* als ze op zoek zijn naar een partner. De vrouwtjes geven feromonen af en het is op deze geurstoffen dat de mannetjes afkomen.

Recente onderzoekingen tonen echter aan dat de soort frequenter voorkomt dan eerst gedacht werd.
Bij het opsporen van deze glimworm hangt veel af van de manier waarop er gezocht wordt.
Omdat de vrouwtjes Kortschildglimwormen geurstoffen afgeven om de mannetjes te lokken, bestaat de inventarisatiemethode erin om een vrouwtje in een met gaas afgesloten potje gevangen te houden en dit potje te omringen met bodemvalletjes.
Bij hernieuwd onderzoek (2001/2002) van Raphaël De Cock, konden er exemplaren aangetoond worden in 26 nieuwe hokken. In 22 hokken werd gebruik gemaakt van lokvallen.

Omdat de volwassen vrouwtjes door hun verborgen levenswijze zeer moeilijk te vinden zijn gaat Raphaël De Cock op zoek naar larven om ze op te kweken tot volwassen dieren.
De larven lijken op die van de grote glimworm maar zijn kleiner en slanker, de bovenkant is bruinzwart, glanzend, zonder lichte segmentvlekken, ze hebben een rozige buik. De laatste sterniet is witgeel en het verbindingsvlies tussen de segmenten roze doorschijnend. In het voorlaatste segment liggen de lichtorganen, deze lichten met onderbreking en zwak.
Ze zijn in de herfst 's nachts te vinden (omdat ze licht geven) tussen bladstrooisel of mos, of in het

voorjaar overdag onder coniferen, stenen, hout, mesthopen, plantenafval. In de winter doen ze een winterslaap.
De wijfjes zijn in het larfstadium iets groter dan de mannetjes maar het vraagt veel oefening om het onderscheid in dit stadium te zien.
Ze leven, van 1 tot 3 jaar als larve, meestal met meerdere samen en ze eten vooral slakken**. Volgens Raphaël lusten ze ook graag regenwormen.
De larven doorlopen 5 ontwikkelingsstadia en verpoppen in het voorjaar.
Het popstadium duurt 8 tot 14 dagen en ze zijn dan onbeweeglijk en piepklein, ze geven licht bij verstoring.
Volwassen dieren zijn te zien vanaf juni tot augustus. De mannetjes zijn zwart, hebben verkorte dekschilden en opvallend lange voelsprieten.



Lampyris noctiluca *foto: Bryan Goethals*

Bij warm vochtig weer, overtrokken hemel of na regen kunnen we ze overdag in grote aantallen (vleugelloze vrouwtjes vereisen een groter aantal mannetjes) zien rondlopen over voetpaden, gras, muren. Met opgerichte kop en borst, sprieten voortdurend bewegend, zoeken ze naar de vrouwtjes. Deze leven verborgen in voegen van oude muren of tegels, onder grastoefen, hout of bladafval, ze zijn soms zichtbaar bij duister weer of na regen. De vrouwtjes zijn donkerbruin en hebben een lichtere buik. Ze gelijken sterk op de larven, die zich echter op een typische rupsachtige manier voortbewegen, terwijl de volwassen vrouwtjes alleen met hun poten kruipen. Ze hebben ook langere voelsprieten.
Als volwassenen eten de Kortschildglimwormen niet meer.
Na de copulatie legt het vrouwtje witgele eitjes van een speldenknop groot in of op grond rond wortels, lage planten of afval. Daarna sterft ze. Na 30 à 40 dagen worden de eitjes larven.

Op 7 juli kregen we van Raphaël 1 pas uitgekomen volwassen vrouwtje en 3 poppen (vrouwtjes) met het nodige materiaal, technische uitleg en tips bij de broedzorg.
De poppen waren licht roze en zeer klein (net piepkleine gepelde garnaaltjes). Ze zagen er zeer fragiel uit en moesten vochtig worden gehouden. Na enkele uren tot dagen verkleurden ze en kwam er een vrouwtje te voorschijn.
Voor het onderzoek werd telkens 1 kortschildglimwormwijfje in een met gaas afgedekt potje geplaatst. Dit potje werd op de te onderzoeken locatie een weinig ingegraven. Hier rond werden op de punten van een gelijkzijdige driehoek, 3 bodemvalletjes (plastiekbekertjes) tot aan de grond ingegraven.
Het vrouwtje werd verondersteld naar het hoogste punt van het potje te kruipen en feromonen te verspreiden die de paringsbereide mannetjes zouden lokken In hun paringsdrang zouden ze geen oog voor de bodemvalletjes hebben en in de val lopen.
Onze lokkende proefvrouwtjes deden (waarschijnlijk) goed hun werk maar niet altijd met resultaat weliswaar.
Het was eerder koud voor de tijd van het jaar, zeer veel wind en erg regenachtig. Bovendien waren er maar enkele medewerkers beschikbaar (vakantieperiode).
Ook de tijd was beperkt: eens uitgekomen leven de vrouwtjes slechts een 10-tal dagen als imago. Daar kon wel een beetje aan gesleuteld worden door ze af en toe in de koelkast te zetten maar veel hielp het niet.
Toch slaagden 2 wijfjes er op 16 juli in, met verbeterde weersomstandigheden (volop zon en warm), enkele mannetjes te vangen.
In een tuin te Everbeek liepen er in de omgeving van een composthoop 4 mannetjes in de val(len).
Op de Hotond te Ronse werden in de omgeving van een haag onder dennen niet minder dan 8 mannetjes gevangen.
Maar daar bleef het bij.
Op andere locaties: omgeving Gent, Burreken, andere plaatsen te Ronse en te Everbeek, hadden we geen succes.
Vermits de bodemvalletjes niet gevuld werden met vloeistof konden de mannetjes na telling teruggezet worden en na afloop van het onderzoek kregen ze

er zelfs een vrouwtje bij.
Dit zeer boeiende onderzoekje naar de Kortschildglimworm bracht niet alleen 2 nieuwe vindplaatsen aan het licht(!?) maar motiveerde de medewerkers zodanig dat ze reeds vol ongeduld uitkijken naar het volgend jaar om een uitgebreider onderzoek op te zetten.

Geraadpleegde werken:

- Die Käfer Mitteleuropas, Freude, Harde, Lohse.
- Fauna Germanica, Käfer, Reitter.
- Keverboek, Calwer.
- Atlas des Coléoptères de France Belgique Suisse, Luc Auber.
- Käfer Deutschlands, Paul Kuhnt.
- Algemene insectenleer, J. Van Den Brande en A. Gillard.
- Natuurreservaten juli 1999.
- Natuur.focus 1(4).
- info Raphaël De Cock.

**Het lichtgevend orgaan bestaat uit een buitenste laag (fotogenelaag, rijk voorzien van tracheeën en zenuwen) en een binnenste laag (reflectorlaag).*
Het licht geven is mogelijk door gespecialiseerde cellen. Het gaat hierbij om een biochemische reactie (en niet om een bacteriële): oxydatie van luciferine in aanwezigheid van luciferase, bij dit proces is zowel zuurstof als water nodig. Tijdens deze reactie wordt energie afgegeven in de vorm van fotonen. Het licht is bleek, groenachtig blauw en bijna alle chemische energie wordt omgezet in licht, hierbij komt weinig warmte vrij (koud licht).
De lichtgevende stof is al aanwezig in het ei en kan na de dood van het diertje (mits een welbepaalde vochtigheidsgraad) nog dagen licht geven (phosphoriseren).

***De larve blijft als voor dood zitten tot de slak genaderd is, bijt haar waardoor ze zich terugtrekt in haar huisje, kruipt ook het huisje binnen en spuit een verteringssap in haar prooi waardoor deze tot vloeistof reduceert.*

Promotie mezennestkasten

Filip Keirse

De herfst is er en de winter staat voor de deur. Bij menig natuurliefhebber zal de voedertafel in de tuin weer gedekt staan met zaden, vetbollen, etensrestjes… Op die manier worden vele vogels die hier overwinteren of als wintergasten verblijven door de winter heen geholpen en kunnen ze in prima conditie de lente ingaan om zich te vermenigvuldigen.
Een extra hulpmiddel om holenbroeders als mezen en Ringmussen in je tuin, boomgaard of aangrenzend bosje te krijgen is het aanbieden van **nestkasten**. In de winter doen deze kastjes dienst als overnachtingshotel, in de lente is het de kraamkamer van menige kleine meesjes.
Dit najaar organiseren we een **mezennestkastenactie**. Wie op zoek is naar een origineel Sinterklaas-, Kerst- of Nieuwjaarsgeschenk voor zijn (klein)kind of ander familielid, is dit de oplossing.
De nestkasten werden met veel zorg gemaakt met 2 cm dikke plankjes van verschillende houtsoorten (geen multiplex). We leveren m.a.w. een kwaliteitsproduct af.

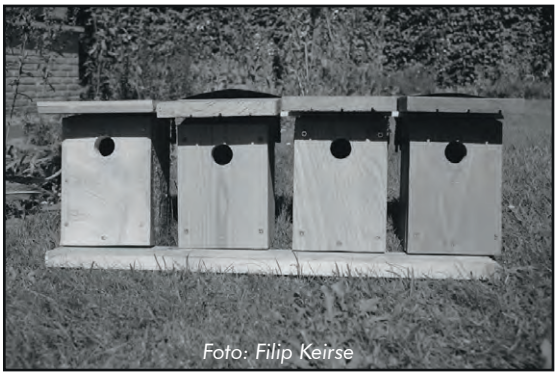
Foto: Filip Keirse

De prijs varieert naargelang de afwerking van het hout. Een nestkast uit ongeschaafd hout bieden we aan € 6 aan (links op de foto). De uitvoering met geschaafd hout (combinatie van lork-den-meranti-eik) is voor € 8 te koop (midden op de foto). Wil je de luxe-uitvoering (uitsluitend eikenhout met een extra beschermlaag) dan betaal je slechts € 10 voor jarenlang gratis natuurbeleving (rechts op de foto). **De opbrengst gaat integraal naar de aankoop van nieuwe natuurgebieden.**

De nestkasten zijn te verkrijgen bij:
- Filip Keirse, Nophovestraat 3 te Kluisbergen, tel. 055/38.78.83, e-mail: filip.keirse@skynet.be;
- Arsène Benoot, Gampelaeredreef 67, 9800 Deinze tel. 09/386.38.95;
- Jacques Vanheuverswyn, BP Ceuterckstraat 18, 9890 Asper tel. 093/24.09.42,
e-mail: Jacques.Vanheuverswyn@pandora.be;
- Daniël Packet, Modest Huyslaan 30, 9870 Zulte tel. 056/60.15.94,
e-mail: packet.daniel@planetinternet.be.

Verbod op het gebruik van lood- en zinkhagel bij de jacht

Op 19 september 2003 heeft de Vlaamse regering een besluit goedgekeurd dat het gebruik van lood- en zinkhagel bij de jacht op alle wildsoorten volledig verbiedt. Bij wijze van overgangsmaatregel wordt het gebruik van loodhagel nog tot 30 juni 2008 toegestaan buiten een aantal welomschreven gebieden. Binnen die gebieden is het gebruik van lood- en zinkhagel met ingang van 26 oktober 2003 verboden. Meer bepaald gaat het om de volgende gebieden:

- de terreinen, kleiner dan 40 ha, waar de jacht met het geweer op waterwild is toegestaan voorzover de aaneengesloten wateroppervlakte op het ogenblik dat de jacht wordt uitgeoefend minstens drie ha groot is;
- de Ramsargebieden;
- de vogelrichtlijngebieden;
- de oppervlaktewaterwingebieden;
- gebieden met moerassen, vennen, veen- of plasgebieden, natuurlijk of kunstmatig, blijvend of tijdelijk, met stilstaand of stromend water, zoet, brak of zout, met inbegrip van zeewater, waarvan de diepte bij eb niet meer is dan zes meter.

Een overzicht per provincie van de Ramsar-, vogelrichtlijn- en oppervlaktewaterwingebieden kan je vinden op www.bosengroen.be onder de knop Jacht. Hier vindt u tevens gedetailleerde kaarten voor de oppervlaktewaterwingebieden van de provincies Oost- en West-Vlaanderen.

Verder mogen jachtkansels voortaan op minder dan 200 meter van de grens met een ander terrein worden geplaatst indien aan volgende twee voorwaarden wordt voldaan:

- het terrein is gelegen binnen of grenst aan een erkende wildbeheereenheid;
- het akkoord werd verkregen van de aangrenzende jachtrechthouder (of van de terreinbeheerder en terreineigenaar wanneer het aangrenzend terrein niet wordt bejaagd).

Bovengenoemde bepalingen zijn als wijzigingsbepalingen opgenomen in het Besluit van de Vlaamse regering van 28 oktober 1987 betreffende het gebruik van vuurwapens en munitie bij de jacht in het Vlaamse gewest, resp. het koninklijk besluit van 17 augustus 1964 tot regeling van het gebruik van jachtkansels met het oog op de uitoefening van de jacht en zijn terug te vinden onder de rubriek wetgeving op de website van de afdeling Bos en Groen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (www.bosengroen.be).

Dag Bram

Rik Desmet

"Als tranen in mijn ogen
scheert de snelle zwaluw
in het laatste licht over het water…"

Het past misschien niet direct in een blad over natuur en milieu maar toch. Op zaterdag vier september overleed in Italië Bram Vermeulen. Hij was de man van ijzersterke liedjes, recht toe recht aan. Over gevoelens, politiek, onzin van oorlog... Hij haalde daarbij vaak zijn inspiratie uit de natuur. Naast muzikant was hij schilder en schrijver… Kon in zijn eentje met piano, percussie en gitaar een hele zaal ademloos doen luisteren en huiveren…
Hij heeft alvast zijn steen in een rivier op aarde verlegd, ik zal hem missen…

"Er is een deel van mij
in de Ardennen blijven steken.
Een ander deel
ligt in Italië aan zee.
Weer een ander deel
is in Les Landes gebleven.
Ik neem steeds minder van mijzelf nog mee.
Zo heb ik als ik weg ben,
te weinig mee van mij,
zodat ik nooit meer lang kan blijven.
En ik terug moet
naar daar waarvan ik kwam,
om dan thuis te weten
dat ik niet kan vergeten.
Zo komt alles wat ik achterlaat,
er als verlangen bij."
(Verlangen, Bram Vermeulen)

SL: afdeling Schelde-Leie
SV: afdeling Scheldevallei
VA: afdeling Vlaamse Ardennen
RO: afdeling Ronse
ZV: afdeling Zwalmvallei
KZ: Kern Zingem
VWG: Vogelwerkgroep (vroeger WVO)
PWG: Plantenwerkgroep regio Schelde-Leie
NWB: Nationale Werkgroep Botanie
IWG: Insectenwerkgroep Schelde-Leie-Zwalmvallei
ZWG: Zoogdierenwerkgroep
SOW: Stichting Omer Wattez
JNM: Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming

Zaterdag 9 oktober 2004

■ **ZV: Beheerswerken in het natuurgebied Middenloop-Zwalm, deel Vossenhol.** Verantwoordelijke: Jan François tel. 093/61.03.00. Samenkomst om 9u aan het kruispunt van Marebeekstraat en Vossenholstraat te Sint-Maria-Oudenhove – Zottegem. Afvoeren van maaisel op het oudste perceel van onze afdeling. Einde voorzien rond 17u. Meebrengen: laarzen of stevig schoeisel, riek, picknick.

■ **RO+PWG: Studie van de flora van een stedelijk-industrieel gebied, deel 2: het centrum van Ronse.** Gids: Karel De Waele, tel. 09/386.45.60. Samenkomst te 14u aan het station te Ronse (parking rechts van de bushaltes in de Oudstrijderslaan). Einde om 17u. De ganse namiddag studie van de volledige flora in km² E2-58-32, waarbij diverse determinatiewerken gebruikt worden en aldus verschillende velddeterminatiekenmerken van de (adventief)flora van stedelijke gebieden, die uiteraard speciale aandacht krijgt, aangeleerd worden. Ook voor geïnteresseerde beginners. Meebrengen: stevig schoeisel, loep, flora's.

Zondag 10 oktober 2004

■ **Ons bos laten wij niet los!** natuurwandeling waarbij het project van **Stadsbos Deinze** centraal staat. We maken kennis met een omgeving met dreven en kleine bosjes, waar zowel het Vlaams Gewest afdeling Bos en Groen en als het stadsbestuur van Deinze een stadsbos van zo'n 60 ha wensen te realiseren. Om dit project vanuit de bevolking te ondersteunen en verder kenbaar te maken, werd het **Samenwerkingsverband** Stadsbos Deinze opgericht. Zo'n 50 verenigingen en scholen gaven hier hun steun aan. Deze wandeling wordt ook door dit Samenwerkingsverband georganiseerd. Gidsen van Natuurpunt leiden ons rond en overtuigen ons van de waarde en noodzaak van een bos in een bosarme regio. De kinderen trekken intussen onder begeleiding met loeppotje en verrekijker de Astene-dreef in.
Vertrek om 14u00 aan de ingang van vakantiecentrum De Ceder, Parijsestraat 34 te Astene. Einde voorzien om 17u00.
Info: 09/380.01.03 of via stadsbosdeinze@yahoo.com.

■ **SL: Geologische tocht in de Beneden-Zwalmvallei.** Gids: Marie-Christine Gottigny, tel. 055/31.34.18. Samenkomst om 14u aan de Zwalmmolen in de Rekegemstraat te Munkzwalm. Einde om 17u. Aandacht voor geologie en landschap. De gids zal ons beslist op een andere manier leren kijken naar de boeiende landschappen in de streek. Meebrengen: laarzen.

■ **ZV: Paddestoelenwandeling in het Domein van Breivelde.** Gids: Koen Van Den Berge tel. 055/42.83.90. Vertrek om 14u aan de ingang van het Domein van Breivelde te Grotenberge – Zottegem. Familiewandeling met aandacht voor de paddestoelen in het historisch parklandschap van het domein. Einde rond 17u.

Donderdag 14 oktober 2004

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zaterdag 16 en zondag 17 oktober 2004

■ **VWG: Internationale watervogeltellingen in de gehele regio.** Een ideale gelegenheid om je kennis van de watervogels aan te scherpen. Er wordt op diverse plaatsen geteld door lokale tellers. Wie eens wil aanpikken kan dit telefonisch regelen via onze regionale coördinator, Koen De Witte, tel. 093/84.98.74 of 0499/41.22.94 die je in contact kan brengen met de lokale tellers, om plaats en uur af te spreken.

Zaterdag 16 oktober 2004

■ **NWB: Plantenstudiedag in een stedelijk milieu.** Gids: Willy Herreman, tel. 056/21.82.72. Samenkomst te 9u aan het station van Kortrijk. Einde om 17u. De ganse dag planteninventarisatie in één km², waarbij ook het gebruik van verschillende plantenboeken aan bod komt. Meebrengen: laarzen, loep, flora's, lunchpakket met drank. Aansluitend vergadering voor het opstellen van de kalender 2005. Voorstellen kunnen ook vooraf telefonisch of schriftelijk doorgegeven worden aan André Van den Bergh, Vitsgaard 9, 1745 Opwijk, tel. 052/35.05.18, e-mail: andrevandenbergh@yahoo.com. Botanisten van onze regio kunnen voor kostendelend vervoer contact nemen met Karel De Waele (tel. 093/86.45.60).

Zondag 17 oktober 2004

■ **VA: Paddestoelenwandeling in het Provinciaal domein "De Gavers" te Harelbeke.** Gids: Frank Vandendriessche tel. 056/22.71.39. Samenkomst om 14u aan de parking zuid Eikenstraat te Harelbeke (aan de Koutermolen). Einde om 17u. Meebrengen: laarzen of goed schoeisel, loep, verrekijker, paddestoelengidsen.

Zaterdag 23 oktober 2004

■ **SV: Lezing over "Natuur en milieu, terugblik naar vroeger en nu" door Ulrich Libbrecht.** Aanvang om 20u in zaal "Amigo" (vroeger Stedelijk Centrum) in de Heurnestraat te Heurne. Einde omstreeks 22u30. Inkom: € 2,5 per persoon, € 5 per gezin. Onze erevoorzitter voorstellen is uiteraard overbodig voor onze oudere "wielewalers" en SOW-ers, maar voor de jongeren en voor de recentere leden van "Natuurpunt" past misschien toch een woordje uitleg. Ulrich is steeds de filosoof geweest in de milieu- en natuurbeweging in onze streek, die naast de dagelijkse praktijk in een vereniging steeds oog had voor de bredere context van onze beweging in onze maatschappij. Mede vanuit zijn beroepsachtergrond (hij was sinoloog in Leuven en heeft in Antwerpen een school voor comparatieve filosofie uit de grond gestampt) weet hij

verbanden en structuren in onze maatschappij en in onze houding tegenover de natuur bloot te leggen. En door zijn allereerste beroepsbezigheden (leraar wiskunde in een technische school) heeft hij de gave om zijn kennis op een uiterst heldere manier letterlijk mee-te-delen. En door zijn eenvoudige afkomst, waarop hij terecht fier is, kan hij zijn boodschap op een voor iedereen boeiende manier aan de man en vrouw bengen. Een aan te raden avond dus.

Zondag 24 oktober 2004

■ **PaWG+RO: Kennismaking met de paddestoelenwereld in het "Pyreneeënreservaat" te Ronse**. Gids: Willy Termonia, tel. 055/21.86.90. Samenkomst om 13u45 aan het Paterskerkje in de Stwg. op Elzele (tegenover Mgr. Beylsstraat) of om 14u aan het "Hof ter Guchten", Rotterij 278, Ronse. We gaan op verkenning in het reservaat tot omstreeks 16u en verplaatsen ons daarna naar het "Hof ter Guchten", waar we in een zaaltje de meegebrachte paddestoelen verder bestuderen onder de (stereo)microscoop: je zal je ogen niet geloven! Einde omstreeks 17u30. Meebrengen: laarzen, loep, paddestoelengidsen, notaboekje.

■ **ZV: Daguitstap naar Cap Gris Nez en Le Platier d'Oye**. Gids: Frank De Waele tel. 055/42.78.40. Vertrek om 7u op de markt van Zottegem. Kostendelend samenrijden. Het neusje van de zalm voor ornitologen en liefhebbers van adembenemende natuurlandschappen. De rotsen van Cap Griz Nez en het slikken- en schorrengebied Le Platier d'Oye bij Gravelines liggen op één van de belangrijkste vogeltrekroutes van West-Europa. Ideaal dus voor het waarnemen van overvliegende en fouragerende trek- en zeevogels. Terug rond 20u. Meebrengen: laarzen, verrekijker of telescoop, vogelgidsen.

Donderdag 28 oktober 2004

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zondag 31 oktober 2004

■ **SV: Familiale wandeling in Pays des Collines, het Henegouwse spiegelbeeld van de Vlaamse Ardennen.** Gids: Eddy Saveyn, tel 093/80.03.00. Samenkomst om 14u aan het uitzichtpunt van Les Hauts, een gehucht van Saint-Sauveur. Je bereikt dit punt door in het centrum van Saint-Sauveur de wegwijzers "Ellezelles" of "Camping Beau Site" te volgen. We genieten van allerlei herfstverschijnselen en een uniek zicht op onze Vlaamse Ardennen. Einde omstreeks 17u. Meebrengen: laarzen, verrekijker.

Zondag 7 november 2004

■ **VWG+IWG: Vogels kijken en strandjutten aan de Oostendse kust.** Gidsen Roland François, tel. 0498/22.49.66 en Hugo Ollieuz, tel. 059/43.03.32 . Samenkomst om 8u30 aan de kerk van Eke. Begeleidende gids: Marc Zwertvaegher, tel. 092/53.52.85. Kostendelend rijden tot aan de Spuikom van Oostende waar we om 10u starten. Overwinterende watervogels op de Spuikom en trektellen vanop het **Oosterstaketsel** (**zie kaderstukje hiernaast**) te Oostende o.l.v. Roland François. 's Middags eten we onze picknick op in een plaatselijk café.

In de namiddag vertrekken we om 14u vanaf de vuurtoren o.l.v. Hugo Ollieuz. We gaan op schattenjacht of strandjutten aan de Oostendse kust t.h.v. de oostkant van de Oostendse havengeul. Ook de kinderen zullen plezier vinden in het zoeken en bekijken van schelpen, slakkenhuisjes, zeepokken, wieren, krabben, kreeftjes, zeegels, zeesterren… Einde omstreeks 17u. Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogelgids, strandgids, picknick.

■ **RO: Paddestoelenwandeling in het Bois Joly te Ronse.** Gids: Willy Termonia, tel. 055/21.86.90. Samenkomst om 14u aan het kerkhof te Ronse, kant Hogerluchtstraat. Einde omstreeks 17u. Meebrengen: laarzen, loep en verrekijker, paddestoelengids. Om organisatorische redenen vragen we je vooraf in te schrijven bij Jeannine Tassyns, sowronse@hotmail.com of tel. 02/209.03.64 (overdag), 055/20.67.69 ('s avonds en in het weekend) 0478/55.07.57 Bois-Joly is een bronbos met drassige paden. Laarzen zijn een absolute must en hoge hakken volledig uit den boze. Er valt een hoogteverschil van 50 meter te overbruggen over een afstand van 500 meter, zodat de deelnemer niet mag terugschrikken voor enige fysische inspanning. De paden zijn her en der versperd door omgevallen bomen, zodat kinderwagens of rolstoelen

Het Oosterstaketsel in Oostende

door **Roland François**

Een stevige N- tot ZW-bries of storm en het Oosterstaketsel van Oostende is the place to be. Zeevogels worden dan van heinde en ver naar de kust geblazen zodat ze wat gemakkelijker kunnen gedetermineerd worden. Als er veelbelovend weer voorspeld werd, zul je zeker niet alleen staan. Vergeet vooral niet wanneer je na een ochtendje tellen weggaat om ook eens het strand, de golfbrekers te bekijken. Kwestie van niets te missen, zoals de Kuifaalscholver of de Dwergmeeuwen op het strand in augustus of een honderdtal Paarse strandlopers op het staketsel zelf.

Net zoals mensen aan de kust vertonen ook de diverse migrerende vogelsoorten piekmaanden. Hierna volgen een tiental soorten met de maanden waarin ze het meest doortrekken: Aalscholver (oktober, november, maart en april), Rotgans (tweede helft september tot eerste helft november), Scholekster en Kanoetstrandloper (augustus en eind april - begin mei). Jagers (augustus tot oktober) en de Zwartkopmeeuw (april - mei). Deze gegevens zijn gebaseerd op het boek "Vogels aan de Middenkust. Zeetrekwaarnemingen juli '89 – juni '90" uitgegeven door Vogelwerkgroep Oostende. Momenteel zijn ze bezig om de gegevens ven meer dan een decennium zeetrekwaarnemingen te verwerken.

De Oostendse haven heeft twee staketsels, pieren of havenhoofden, nl. het Westerstaketsel en het Oosterstaketsel. Ondanks het feit dat het Westerstaketsel dichtbij het centrum van Oostende gelegen is, wordt door ornithologen de voorkeur gegeven aan het Oosterstaketsel, omdat het havenhoofd meer beschutting biedt tegen wind en regen.

De zeevogeltrek kan alternatief ook vanop de duinen gadegeslagen worden.

jammer genoeg voor deze wandeltocht niet mogelijk zijn.
Bois-Joly is een prachtig natuurreservaat waarin het bos grotendeels aan zijn natuurlijke ontwikkeling wordt overgelaten. Dit betekent onder andere dat er in de herfst takreiniging kan plaats vinden. Om die reden is het bos niet vrij toegankelijk en kan de geplande tocht bij winderig weer eventueel niet doorgaan. Indien Bois-Joly omwille van de weersomstandigheden niet toegankelijk is, zal een alternatieve tocht in het Muziekbos voorzien worden.
Een uitgebreide tekst over de historiek, de geografie en de fauna en flora van Bois-Joly vindt u op de website van de afdeling Ronse van Natuurpunt.
Gelieve ons van tevoren uw deelname mee te delen evenals een e-mail adres (bij voorkeur) of telefoonnummer waarop wij u kunnen bereiken voor het geval de wandeling niet zou doorgaan

Woensdag 10 november 2004

■ **VWG: Vergadering van de Werkgroep Vogels in zaal Amigo te Heurne,** o.l.v. Davy Degroote, tel. 0479/73.61.37. Aanvang te 20u. Einde om 22u30.

Donderdag 11 november 2004

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zaterdag 13 en zondag 14 november 2004

■ **VWG: Internationale watervogeltellingen in de gehele regio.** Een ideale gelegenheid om je kennis van de watervogels aan te scherpen. Er wordt op diverse plaatsen geteld door lokale tellers. Wie eens wil aanpikken kan dit telefonisch regelen via onze regionale coördinator, Koen De Witte, tel. 093/84.98.74 of 0499/41.22.94 die je in contact kan brengen met de lokale tellers, om plaats en uur af te spreken.

Zondag 14 november 2004

■ **RO: Familale natuurwandeling in het Hotondbos te Ronse.** Gids: Guy Cammaert, tel. 092/72.86.72. Samenkomst om 14u aan de Hotondmolen, Zandstraat te Kluisbergen. Aandacht voor park- en bosbeheer, bomen en struiken, geschiedenis van de bossen, legendes, sagen en andere verhalen rond de waarnemingen. Einde omstreeks 17 uur. Meebrengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen.

Zaterdag 20 november 2004

Dag van de natuur

■ **ZV: Natuurbeheerswerken in natuurgebied Het Burreken.** Verantwoordelijke: Filip Hebbrecht tel. 055/49.55.63. Samenkomst om 9u aan het pleintje op het Perreveld (ter hoogte van nr. 14) te Zegelsem - Brakel. Allerhande winterwerk, zoals hakhoutbeheer en het knotten van wilgen. Einde rond 17u. Meebrengen: laarzen of stevig schoeisel, picknick. Indien mogelijk zaag of hakbijl.

■ **ZV: Natuurbeheerswerken in natuurgebied Munkbosbeekvallei.** Verantwoordelijke: Dieter Everaert tel. 0484/29.50.96. Samenkomst om 9u aan de kerk van Dikkele – Zwalm. Aanplanten van een houtkant met inheemse struiken in natuurgebied Munkbosbeekvallei. Einde rond 17u. Soep en picknick worden voorzien. Het is dan ook wenselijk vooraf een seintje te geven. Meebrengen: laarzen, spade.

■ **RO: Beheerswerken in het Patersbos te Ronse,** o.l.v. de conservator Philippe Moreaux tel. 055/21.88.87. Verzamelen te 9u aan de parking van het "Hof ter Guchten", Rotterij 278 te Ronse. Einde om 17 uur. Meebrengen: werkhandschoenen, spade, zaag. Soep en drank voor 's middags is voorzien. Wie alleen in de namiddag kan helpen, kan aansluiten om 13u30 aan de parking van het Hof ter Guchten.

■ **VA: Dia-avond over "Noord-Noorwegen, Zuid-Zweden, tussen fjeld en alvar"** door Patrick Keirsebilck. Scandinavië heeft voor de natuurliefhebber heel wat te bieden en dat probeert deze diareeks aan te tonen. Hoe extreem verschillend deze natuur kan zijn, blijkt uiteraard uit een vergelijking tussen het uiterste noorden en het diepste zuiden van dit subcontinent. Aanvang om 20u in zaal "Amigo" (vroeger Stedelijk Centrum) in de Heurnestraat te Heurne. Einde omstreeks 22u30. Inkom: € 2,5 per persoon, € 5 per gezin.

Donderdag 25 november 2004

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zondag 28 november 2004

■ **SL: Familiale landschapswandeling ten zuiden van Ellezelles.** Gids: Paul Geeroms, tel. 092/82.24.08. Samenkomst om 14u aan de kerk van Ellezelles. Van daaruit rijden we naar "Grand Monchaut" (+/- 3 km van de kerk van Ellezelles). Stevige landsschapswandeling van ongeveer 7.5 km langs Bois De Leuze, Hameau des Papins en Bois Lefebre met vooral aandacht voor de rijke struiken- en bomenvegetatie. Einde omstreeks 17u. Meebrengen: laarzen of stevig schoeisel, verrekijker.

Zaterdag 4 december 2004

■ **ZV: Natuurbeheerswerken in natuurgebied Middenloop-Zwalm, deel Boterhoek.** Verantwoordelijke: Dieter Everaert, tel. 092/69.01.71. Samenkomst om 9u00 aan de Kerk van Sint-Maria-Oudenhove - Zottegem. Aanplanten van een sleedoornbosje op een perceel weiland in het deelnatuurgebied Boterhoek. Einde rond de middag. Meebrengen: laarzen of stevig schoeisel, spade. Eventueel picknick.

Donderdag 9 december 2004

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zaterdag 11 en zondag 12 december 2004

■ **VWG: Internationale watervogeltellingen in de gehele regio.** Een ideale gelegenheid om je kennis van de watervogels aan te scherpen. Er wordt op diverse plaatsen geteld door lokale tellers. Wie eens wil aanpikken kan dit telefonisch regelen via onze regionale coördinator, Koen De Witte, tel. 093/84.98.74 of 0499/41.22.94 die je in contact kan brengen met de lokale tellers, om plaats en uur af te spreken.

Zaterdag 18 december 2004

■ **ZV: Natuurbeheerswerken in natuurgebied Mid-**

denloop-Zwalm. Verantwoordelijke: Dieter Everaert, tel. 092/69.01.71. Samenkomst om 9u00 aan het begin van het Mijnwerkerspad in de Slijpstraat te Sint-Goriks-Oudenhove – Zottegem. Kappen en knotten van struiken en bomen langs het Mijnwerkerspad. Voor- en namiddag. Einde voorzien rond 17u00. Meebrengen: laarzen of stevig schoeisel, hakbijl, zaag. Eventueel picknick.

■ **SL: DIA-avond over ALASKA: "oog in oog met de Kodiak-beer"** door Philippe Clément. Deze prachtige, niet te missen diareeks in overvloei (de personen die ze al gezien hebben spreken van haarscherpe "kalenderfoto's") wordt getoond in zaal "Amigo" (vroeger Stedelijk Centrum) in de Heurnestraat te Heurne. Aanvang om 20u stipt. Einde omstreeks 22u30. Inkom: € 2,5 per persoon, € 5 per gezin. Zie ook aparte aankondiging op blz. 2 van de wikkel.

Zondag 19 december 2004

■ **ZV: Dagtocht naar de Oostkust: observatie van overwinterende watervogels.** Gids: Frank De Waele tel. 055/42.78.40. Vertrek om 8u op de markt van Zottegem. Vervoer met de eigen wagen (kostendelend samenrijden). Observatie van overwinterende watervogels aan de Oostkust. Einde rond 18u. Meebrengen: laarzen, lunchpakket, warme kledij. Vogelgids, verrekijker en/of telescoop kunnen nuttig zijn.

Donderdag 23 december 2004

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zondag 26 december 2004

■ **SL+ VWG: Vogeltocht tussen Ooster- en Westerschelde.** Gids: Jacques Vanheuverswyn, tel. 093/24.09.42. Samenkomst te 8u aan de kerk van Eke. Kostendelend rijden. Einde rond 18u. Meebrengen: Picknick, laarzen, verrekijker, telescoop.

Donderdag 6 januari 2005

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zondag 9 januari 2005

■ **SL+SV+VA+RO: Nieuwjaarswandeling te Schorisse.** Gids: Norbert Desmet, tel. 0474/65.33.91 en Jacques Vanheuverswyn, tel. 093/24.09.42. Samenkomst om 14u aan het uitzichtpunt in de Bosgatstraat (volg pijl Vloesberg) of op de parking van vakantieboerderij "Giteâne", A. Odevaertstr. 5. Rustige familiale wandeling (eventueel begeleid door ezels voor de kinderen) tot ongeveer 16u30 met aansluitend een receptie in de Giteâne. Meebrengen: Laarzen of goed schoeisel, verrekijker.

Woensdag 12 januari 2005

■ **VWG: Vergadering van de Werkgroep Vogels in het Stedelijk Centrum te Heurne,** o.l.v. Davy Degroote, tel. 0479/73.61.37. Aanvang te 20u. Einde om 22u30.

Zaterdag 15 januari 2004

■ **RO: Algemene Vergadering van afdeling Ronse:** in de polyvalente zaal van de bibliotheek van Ronse, Bruul (rechtover het gebouw van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen). Aanvang 19u30. Einde omstreeks 22u30.

Zondag 16 januari 2005

■ **SV+VWG: Observatie van wintervogels aan de Donk te Oudenaarde.** Gids: Bart Heirweg, tel. 0473/48.19.11. Samenkomst om 14 uur aan de Walburgakerk te Oudenaarde. Einde om 17 uur. Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogelgidsen.

Donderdag 20 januari 2005

■ **IWG: Vergadering van de Invertebratenwerkgroep "Lampyris"** bij Anne Fobert, Hotondstraat 2, Ronse. Tel. 055/21.01.37. Aanvang te 19u30. Opvolging lopende projecten, inventarisatie haag en determinatie gevangen of meegebrachte ongewervelden. Einde om 22u30.

Zaterdag 22 januari 2005

■ **VA: Beheerswerken in het Reygersbosch te Zulzeke.** o.l.v. Jacques Vanheuverswyn, tel. 093/24.09.42. Afspraak om 9u30 aan het kruispunt Kuitholstraat-Zeelstraat te Zulzeke. Einde om 16u30. Bedoeling is de takken van 15 reeds geknotte wilgen te verzagen. Het brandhout wordt onder de geïnteresseerde deelnemers verdeeld. Met de fijnere takken wordt een houtmijt gemaakt waarin verschillende dieren als Egel, Hermelijn, Wezel of Bunzing zich thuis voelen.

Onder de middag kun je je boterhammen opeten in een café aan de kerk van Zulzeke. Ook wie slechts een halve dag of een paar uurtjes wenst mee te werken is van harte welkom. Aansluiten in de namiddag is mogelijk om 13u30. Meebrengen: werkhandschoenen, laarzen, handzaag of kettingzaag, kapmes,picknick. Een bijkomende werkdag is op zat. 5 februari gepland.

Zaterdag 29 januari 2005

■ **SV: Diavoordracht over de natuur in Sri Lanka** door Gerard Mornie. Zoals gewoonlijk bij Gerard mogen we ons verwachten aan prachtige landschappen, prachtige flora, cultuur en uiteraard unieke vogelbeelden! Aanvang te 20u stipt in Zaal "Amigo" (vroeger Stedelijk Centrum) bij de kerk te Heurne. Einde omstreeks 22u30. Inkom € 2,50 (max. € 5 per gezin).

Zondag 30 januari 2005

■ **VA: Winterse vogeltocht naar de Vikoniakleiputten, de IJzerbroeken en de Blankaart.** Gids: Wim Packet, tel. 058/28.94.20. In de voormiddag verkennen we (2 km) het uitgebreide staatsnatuurreservaat De Viconiakleiputten te Stuivekenskerke, een waterrijk gebied in het polderland langs de IJzer. Na de picknick rijden we naar de overstroombare IJzerbroeken te Merkem om er de aalscholverkolonie en het grote spaarbekken te begluren. Daarna brengt een broekenwandeling ons naar het natuurgebied De Blankaart waar we van de avondvluchten van eenden, ganzen, aalscholvers en roofvogels kunnen genieten. Afspraak om 8u45 aan de kerk van Kruishoutem of om 9u45 aan de parking van de Blankaart waar er een auto kan achtergelaten worden om 's avonds de chauffeurs terug tot bij de wagens aan het spaarbekken te brengen. Einde omstreeks 18u. Meebrengen: laarzen, verrekijker, ev. telescoop, vogelgids, picknick, drank.

Zelfmedicatie bij dieren

Norbert Desmet

Gebruik van Mieren(zuur)

In het wild levende dieren besteden veel aandacht aan de bestrijding van parasieten als belangrijke overlevingsstrategie. Zo gaan bv. veel vogels, zoals spechten en Gaaien, op een mierenhoop zitten met de vleugels gespreid om besproeid te worden met mierenzuur. Daardoor worden luizen en mijten in de pluimen bestreden. Soms smeren Gaaien zelfs hun veren in met een bundeltje mieren om het proces te versterken. Bij Roodborstjes is een vergelijkbaar gedrag waargenomen met oprollers, waarvan het geweten is dat ze sterk sedatieve stoffen afscheiden die in staat zijn kleine parasieten te doden. Onder deze stoffen zijn alkaloïden. In zijn boek Die Waldmeise schrijft K. Gosswald dat groot wild en Hazen zich nogal eens in de buurt van nesten ven Rode bosmier ophouden. Ze gaan erop liggen of erin woelen wat er ook zou kunnen op wijzen dat ze van het mierenzuur gebruik maken. In bossen met veel mierenhopen is ook het aantal teken veel minder en dus de kans ook kleiner dat de Lyme-ziekte zich verspreidt. Men denkt aan het herinvoeren van de Rode bosmier in gebieden met een grote teken-besmettingskans...

Om en bij het huis

Men moet niet altijd ver lopen om wondere dingen te zien: zo zijn stofbaden bij vogels een probaat middel om van een paar ongewenste gastheren af te geraken. Het stof houdt namelijk het verenpak in goede conditie door het regelen van het verenvet en zo de ontwikkeling van ectoparasieten af te remmen. Op warme dagen kan men soms Merels met volledig uitgespreid verenkleed zien zonnen en dit is net als bij zoogdieren een verzorgingsmanier van veren en pels. Ook in de tuin wordt door vogels gebruik gemaakt van mierennesten in het gazon. En daarnaast is er het poetsen, luizen en baden: wie een vijvertje met overvloei heeft weet dit maar al te best. De eigen veren verzorgen Kauwen ook door een rookbad te nemen boven op de schoorsteen om parasieten af te schudden. Bijna letterlijk gebeurt dat bij zwaluwen die herhaaldelijk verenschuddend door de rook van houtvuren vliegen. Kauwtjes doen ook aan nestverzorging zo meldt onze kauwenkenner A. Cools, door aromatische kruiden in hun nest aan te brengen, en zou het kunnen dat de aangevoerde sigarettenpeuken ook in die zin hun betekenis hebben? Nicotine is immers allicht ook dodelijk voor parasieten? Ook Huismussen plukken soms kruiden



Huismus *Foto: Philip Vergeylen*

in de tuin om naar hun nest te slepen en in Duitsland is aangetoond dat Spreeuwen een beter broedsucces hadden als ze aromatische kruiden in hun nest verwerkt hadden. Het gebruik van verse bladeren en takken in de nesten van roofvogels (oa. Buizerd en Wespendief) is ook bekend en heeft wellicht ook te maken met het weghouden van vliegen en parasieten.

Ontwormen

Honden en katten die gras eten doen dat om haarballen kwijt te raken en uit te spuwen, maar ook om een aantal wormen in het darmkanaal mechanisch te verwijderen bij het doorschuiven in de darm. Ook in het wild werkt dat bij Vossen en materachtigen waar slierten groen gras in de uitwerpselen van deze vleeseters te vinden zijn. Gezonde, in het wild levende dieren kunnen de parasieten goed onder controle houden maar bij verzwakte of zieke dieren loopt het vaak mis. Jonge Egels kunnen bv erg verzwakt zijn door wormen maar verdragen de sterke ontwormingsmiddelen niet. In opvangcentra geeft men ze een tiental meelwormen per dag. De chitine van de meelwormen zou als een soort antibioticum werken en de kans op infecties van het darmkanaal verminderen. In Afrika gebruikt men chitine in de vorm van gemalen termieten bij de behandeling van zweren, wat de chitinetheorie bij de egels kan ondersteunen. Tenslotte is er het toch wel merkwaardige gedrag van onze koeien die op

hun immer groene weiden toch gras genoeg moeten hebben, maar steeds met hun kop door de prikkeldraad hangen om die laatste restjes kruiden mee te pakken. Het blijkt dat bv Duizendblad een weldoende werking heeft op uierkwalen en voortplantingsproblemen. Wie weet dat men ooit nog een paar hoeken van de weide onbemest zal laten al was het maar om zijn veestapel gezond te houden. Dan maken we het misschien nog mee dat kruiden als Duizendblad en hertshooi en zoveel andere niet op die laatste halve meter tussen twee prikkeldraden moeten overleven?

Naar een artikel van Rienk Noordhuis in Natura 2004/4: dieren dokteren doorgaans zelf.

Zwarte ooievaar

Norbert Desmet

Recent is een 240 blz. tellend nummer van Aves verschenen over de Zwarte ooievaar en zijn recente uitbreiding. Het is een specifiek Waals onderwerp omdat vooral daar in die donkere Ardeense bossen de soort een ideale broedplaats vond. Ook bij ons zijn er een aantal waarnemingen en bij veel waarnemers geldt de soort ook een beetje als voorbeeld van soorten in expansie. Als je in de archieven gaat kijken dan zien we dat de Zwarte ooievaar in onze contreien niet erg vaak gezien wordt. In het boek 'Zijn er nog vogels' van Luc Menschaert staan zes waarnemingen, waarvan drie in augustus. Eddy Van den Abeele vindt in zijn lijsten 12 waarnemingen terug, de meeste ook van eind juli en augustus. Toevallig zag Gerard op 3 september nog een Zwarte ooievaar boven Welden. Onze Waalse vogelvrienden brachten echter een schare wetenschappers op de been in hun publicatie die de zaak in een ruimer kader plaatsen: de toename in West Europa is grotendeels te wijten aan de bedreigingen in Oost-Europa.

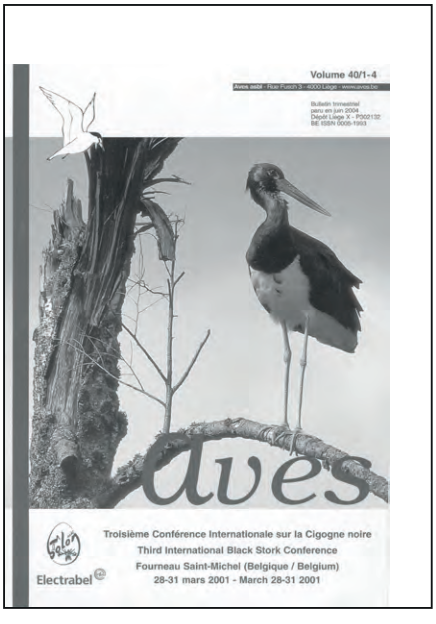

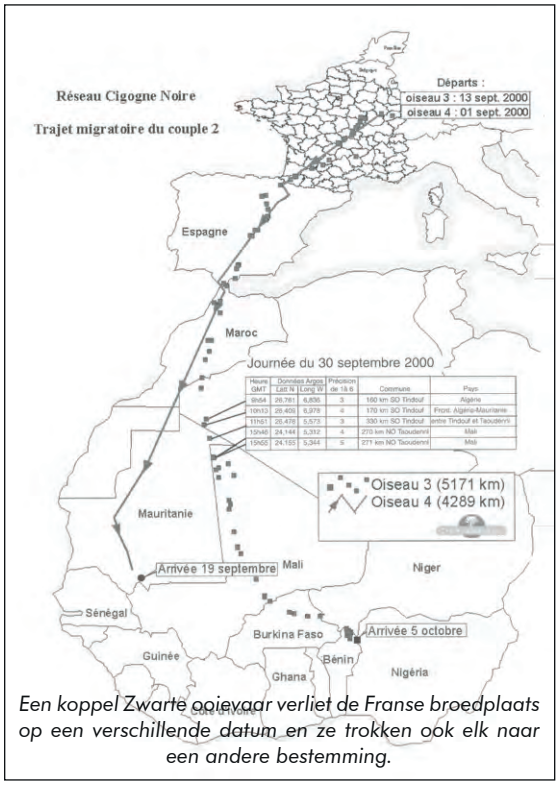

Een koppel Zwarte ooievaar verliet de Franse broedplaats op een verschillende datum en ze trokken ook elk naar een andere bestemming.

In de oorspronkelijke onmetelijke bosgebieden is daar een intensieve en agressieve houtindustrie ontwikkeld die de verplaatsing van de Zwarte ooievaar bespoedigt. Van 1990 tot 1996-98 was de toename bij ons in W-Europa geschat op 604 koppels, maar de wellicht nog zwaar onderschatte afname in Oost-Europa schatte men al op een paar duizend koppels. Er is nog een weinig gekende populatie in Azië van 2000 à 3200 koppels en in het zuiden van Afrika nog eens een duizend tot 1500 koppels. 67 % van de populatie bevindt zich dus op Europees grondgebied en men schat dat de helft daarvan bedreigd is!

Het artikel blijft niettemin ook heel boeiend omdat dieper ingegaan wordt op de ecologie van de soort: wat eet dat beest daar in die snelstromende riviertjes, waar bouwt hij zijn nest en vooral hoe verplaatst hij zich? Vooral met de nieuwe zendertjes kan men nu de trajecten volgen van hier tot in zijn overwinteringsgebieden in midden-Afrika en dat is voor menig vogelliefhebber toch een beetje meereizen ook?

Meer info op: www.explorado.org/solon

Verraad op de Veluwe

Rik Desmet

In het Nieuwsblad verschijnt momenteel een nieuwe strip van Suske en Wiske. Plaats van het gebeuren is dit keer de Nederlandse Veluwe. En zoals altijd leert een mens nog wat bij ook. Zo leren we dat jacht blijkbaar nodig zou zijn om de populaties op de Veluwe op een gezond niveau te houden. In Nederland bestaat er al lang discussie over de relatie tussen de Veluwe en omliggende (natuur)gebieden. Veel delen zijn afgerasterd (veelal ten behoeve van de jacht) waardoor er geen uitwisseling meer mogelijk is. Bij voldoende verbindingsmogelijkheden tussen natuurgebieden verspreiden de dieren zich en bij gebrek aan voedsel treedt vanzelf wel regulatie op.
Ook is er de discussie over het lot van dode dieren binnen reservaten. Terwijl jacht wél gelegitimeerd lijkt, zou het voor de doorsnee bezoeker niet kunnen dat ze geconfronteerd worden met een dood dier. Dode dieren horen er echter bij én zijn op zichzelf weer een voedselbron, voor de Raven en prooivogels bijvoorbeeld. Harm Van Veen droomde van één groot natuurgebied met daarin plaats voor grote predatoren zoals Wolf en Lynx. Het idee werd hem niet in dank afgenomen… Ondertussen wordt verder geijverd voor de verbinding met de omliggende gebieden en voor het verwijderen van de rasters.

Wolven…

En zo komen we bij een ander berichtje, half augustus. In Frankrijk mag er weer op Wolven gejaagd worden. Deze maakten nog niet zo heel lang geleden (1992) terug hun opwachting in de Mercantour. Het ging daarbij om dieren die vanuit Italië de grens overgestoken waren. Een paar jaar gelden werd ook al een Wolf in het Centraal Massief gesignaleerd.
De schaapsherders (en jagers…) hebben het niet op de Wolven begrepen. De Wolven vergrijpen zich immers nogal eens aan de schapen en zijn ook voor de jagers een concurrent. Ook sneuvelen er schapen



wanneer ze in paniek op de vlucht slaan voor Wolven. Dat is dan weer voedsel voor arenden en gieren, die er – met veel overheidsgeld – opnieuw uitgezet zijn. De herders worden ruimschoots vergoed voor de gederfde inkomsten. Je kan je afvragen wat het uitmaakt of je nu schapen kweekt voor tweevoetige of viervoetige carnivoren, als je maar betaald wordt... De jacht op Wolven in de Mercantour zal ongetwijfeld het uitzwermen van deze soort over de rest van Frankrijk beperken, zo niet onmogelijk maken. Wie weet, misschien is het de jagerslobby ook wel deels daar om te doen?



Wolven *Foto: Philip Vergeylen*

We mogen hier ondertussen nog niet direct dromen van wolvengehuil in onze Ardennen...

Lastig Harig knopkruid

Rik Desmet

Harig knopkruid (Galinsoga ciliata = Galinsoga quadriradiata): composiet, 20-30 cm hoog, met kleine geel en witte bloemen, stengel behaard, opgericht. "Hakvruchtakkers, velden, tuinen, wegkanten, ruderale plaatsen. A-VA in VL., Kemp., Brab. Later (rond 1925) ingevoerd dan Kaal knopkruid (rond 1860), dat erdoor steeds meer wordt verdrongen. – M- en Z- Am. Subkosm."

Dit staat te lezen in de Belgische Flora over Harig knopkruid, een 'onkruid' dat me deze zomer meer dan anders voor problemen stelde in de tuin. Deze zomer met een meer normale regenval dan voorgaande jaren zorgde er immers voor dat dit akkeronkruid het opvallend goed deed. Wieden leek wel dweilen met de kraan open, achter je rug verschenen vrolijk steeds opnieuw jonge plantjes. Vandaar dat ik toch even op internet ging kijken naar wat informatie over deze kwelduivel.

Over dit plantje is blijkbaar heel veel literatuur verschenen, ondermeer in de V.S. waar ze er nogal wat last van ondervinden in de landbouw. Harig knopkruid is oorspronkelijk afkomstig van Centraal en Zuid-Amerika maar geraakte als gevolg van menselijk ingrijpen over heel de wereld verspreid. Ontsnapt vanuit een botanische tuin zou het zich vanaf 1836 verspreid hebben over de hele V.S. Het kreeg daarbij namen die verwijzen naar de snelle verspreiding: Gallant soldier, Quick weed…. Opvallend is dat het in het Duits ook bekend is onder de naam ' Zottiges (ruig) Franzosenkraut', in het Engels kreeg het dan weer de naam 'French weed'. Mijn vader noemde het steevast 'Duits kruid'… Het oudst bekende Europese herbariummateriaal dateert van 1866 en werd ten noorden van Berlijn verzameld. In het begin gaf men die vondsten meestal de naam van Kaal knopkruid, een vergissing die niet zo abnormaal is, want het onderscheid zit niet zozeer in de beharing als in detailverschillen tussen de stroschubben, die in het bloemhoofdje tussen de bloempjes verscholen zitten. Pas omstreeks 1915 begonnen Europese botanici Harig knopkruid als aparte soort te zien en kreeg het de wetenschappelijke naam Galinsoga ciliata; in Nederland gebeurde dit zelfs pas in 1940! De laatste jaren echter werd het gehele geslacht Galinsoga in Amerika uitgebreid onderzocht en constateerde men dat onze 'ciliata' moeilijk te onderscheiden is van een aantal andere vormen en besloot men deze allemaal onder te brengen in één soort met de nieuwe naam G. quadriradiata.
De soort beschikt blijkbaar over een fenomenaal voortplantingsvermogen, ik heb het geweten… Bloemen verschijnen van juni tot in de late herfst en produceren enorm veel zaad. Eén plant produceert tot 7500 zaden en dit al vroeg in het ontwikkelingsstadium. Zij kunnen de winter overleven maar kunnen net zo goed onmiddellijk kiemen en weer plantjes voortbrengen, een ongelijke strijd. Bovendien hebben ze blijkbaar niet al te veel zon nodig om te kunnen kiemen. De zaden worden met de wind dicht rond de plant verspreid maar kunnen net zo goed met haartjes ook blijven kleven aan de pels van dieren (of kledij van mensen) en zo over grotere afstand vervoerd worden. Ook stukjes stengel kunnen uitgroeien tot een plant en ervaring leert dat planten die er na het wieden steendood uitzien na een fikse regenbui een heuse verrijzenis ondergaan, taai goedje…
Met dank aan Karel De Waele voor de aanvullingen.

JNM-Leievallei

Dries Hubrechts

Ondertussen is het najaar bij de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming reeds gestart met een vleermuizentocht voor de 12+ en een heus natuurspel voor de 8 tot 12 jarigen (de piep). Uiteraard is dit nog maar het begin van de vele activiteiten. Ben je tussen de 8 en 25 jaar en ben je geïnteresseerd in de natuur of het milieu, kom dan zeker eens af op één van de komende vergaderingen. Geïnteresseerden hoeven enkel een seintje te geven aan Dries en worden zo gratis lid voor een proefperiode van 3 maanden.

Dries Hubrechts, 09/386.56.06, dries_hubrechts@yahoo.com

Bio weekend, 1-2-3 oktober (15-25 jarigen), Deinze.

Voor de milieu-boys en -girls onder ons is het bio-weekend op het biodynamisch landbouwbedrijf "De Wassende Maan" de perfecte gelegenheid om meer te weten te komen over duurzame landbouw. Vrijdagavond houden we een "milieu-spel-avond", zaterdag volgt een rondleiding op het bedrijf en uiteindelijk steken we zelf eens de handen uit de mouwen. 's Avonds komt er iemand vertellen over de zappatisten in Mexico. Zondag trekken we de natuur in, naar de Zeverenbeek.

Knutseldag, zondag 24 oktober (8-12 jarigen), Kruishoutem.

Vogeltjes maken eitjes en papa's doen karweitjes en piepertjes knutselen blijtjes! Reden genoeg om blij te zijn, want het is herfst! En dan valt er van alles te rapen om creatieve dingetjes mee te doen. Bovendien is er zelfs reden tot feesten, want JNM-Leievallei heeft een eigen lokaal! Dit lokaal moet natuurlijk versierd worden. Geknipte taak voor onze piepers. Dat kunnen jullie absoluut niet missen, wees op post en knutsel er op los(t)!

Piepweekendje 11-13 november (8-12 jarigen).

We hebben fantastimastisch nieuws voor jullie: van 11 tot 13 november gaan we op weekend!! Knotsgekke spelletjes, spannende avondtochten, gezellige kampvuurtjes, verkikkerende ontbijtjes en natuurlijk op stap om veel mooie beestjes en plantjes te zien; het hoort er allemaal bij!! Waar we dit jaar op weekend zullen zitten is wel nog een grote verrassing!! Ook het thema kunnen we jullie helaas nog niet verklappen! Lekker spannend zo! Maar, hou deze datum alvast vrij, want dit weekendje is **niet te missen**!

Dag van Natuur: beheerswerken, weekend 20-21 november (12-25 jarigen), Waregem.

Bloemetjes verwelken en onkruid vergaat niet, dus smeed je zaagje terwijl het heet is en steek de handen uit de mouwen.
Voor praktische info neem je het best contact op met Dries (zie hoger).

Met zo'n 16 JNM'ers zijn we naar de streek van de Virion getrokken. Tijdens deze achtdaagse hebben we vlinders gedetermineerd, beheerswerken uitgevoerd (snoeien), gezwommen in riviertjes, Oehoes geobserveerd, kampvuurtjes gehouden… Kortom dolle pret.

Witte Huiszwaluw

Op 16/8 werd door Erik Van Gijseghem uit St. Maria-Oudenhove (Zottegem) een witte vogel, een Huiszwaluw, binnengebracht in het VOC van Marnic Vermeersch te Lierde. De vogel was volledig pigmentloos, ook de nagels, maar had geen rode ogen.
De witte Huiszwaluw verliet het nest op 14/8/2004 en kwam uit een kolonie van ongeveer 50 nesten op het St. Sebastiaansplein 6 te Michelbeke (Brakel). De zwaluw is overleden op 20/8.



Witte Huiszwaluw *Foto: Marnic Vermeersch*

Cursus "natuurgids" i.s.m. CVN

De cursus natuurgids vormt sedert 1966 de ruggengraat van de CVN-werking. Al 6.000 cursisten ontvingen het natuurgidsdiploma. CVN-natuurgidsen zijn in alle geledingen van de natuurbehouds- en milieubeweging actief.
De cursus "Natuurgids" geeft een verruimde basiskennis over natuur en milieu. Wie de opdrachten met goed gevolg afrondt, kan zich op het einde "CVN-natuurgids" noemen. In dit stadium worden evenwel nog geen gespecialiseerde kennis of vaardigheden aangereikt. Van een natuurgids die hier de opleiding beëindigt, wordt verwacht dat hij of zij in staat is een eenvoudige natuurwandeling te geven voor een doorsnee-publiek, in de vrijetijdssfeer.

Doelgroep: Iedereen, met een hart voor de natuur, die wil bijleren en inzicht verwerven in de natuur en dat wil doorgeven aan anderen.
Inhoud: De cursus natuurgids leert je de natuur herkennen, begrijpen en vertalen naar anderen toe. Je verwerft een ruime algemene kennis van natuur en milieu: gespecialiseerde kennis en vaardigheden komen niet aan bod. De helft van het programma is praktijkgericht met tal van excursies. Wie deelneemt en een opdracht volbrengt kan een attest 'natuurgids' behalen. Na deze cursus heb je voldoende kennis, ideeën en vaardigheden om alleen of met een groep de natuur in te trekken.

Praktische gegevens:

Waar? Natuur- en milieueducatief centrum 'De Helix', Hoogvorst 2, 9506 Grimminge.
Wanneer? De cursus startte op donderdag 16 september 2004 en loopt om de 2 weken (niet in de schoolvakanties) tot 23 juni 2005.
Tijdstip: van 9.30 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 16.30 uur.
Kostprijs: € 165 handboek inbegrepen. Opleidingscheques worden aanvaard.
Inschrijven: voor 10 september 2004.
Info: Lieve Verhaeghe - 054 31 79 64,
e-mail: lieve.verhaeghe@lin.vlaanderen.be.

Programma:

16/09 Inleiding en kennismaking; **16/09** Excursie milieuboot; **30/09** Les: planten; **30/09** Determineren van planten; **14/10** Les: zwammen; **14/10** Seizoensexcursie: Raspaillebos; **28/10** Les: dieren; **28/10** Wandeling: natuur in de stad; **18/11** Les: landschapsecologie; **18/11** Landschapsexcursie; **02/12** Les: evolutie; **02/12** Les: methodiek 1; **13/01** Les: methodiek 2; **13/01** Seizoensexcursie: dierensporenwandeling; **27/01** Les: natuurbeleid 1; **27/01** Les: methodiek 3; **03/02** Les: natuurbeleid 2; **03/02** Stiltewandeling; **24/02** Les: ecologie; **24/02** Les: methodiek 4; **10/03** Bezoek Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer; **10/03** Les: fysisch milieu; **24/03** Bezoek Aquascope te Virelles; **13/04** Veldtechnieken: bos en grasland; **13/04** Seizoensexcursie Raspaillebos; **27/04** Veldtechnieken: vogels; **12/05** Veldtechnieken: ongewervelden; **26/05** Methodiek 5: oefenexcursie; **09/06** Natuurpaden maken; **23/06** Uitstap naar de Wellemeersen; **23/06** Evaluatie en slot.

Hoe schrijf je in voor de cursus natuurgids?

Je kan je on-line inschrijven op de website van NMEC De Helix: www.dehelix.be onder "kalender". Je inschrijving is pas geldig na storting van het cursusgeld: € 165 op rekeningnummer 404-3076041-29 van het CVN, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, met vermelding van uw naam en 'cursus natuurgids Grimminge'.

Provinciale cursus ongewervelden

Natuurpunt *Lampyris* (invertebratenwerkgroep regio Schelde-Leie), Natuurpunt Gent Invertebratenwerkgroep en Natuur.Studie richten in het najaar een inleidende cursus in over ongewervelden.
Naast het herkennen van de diverse orden worden door locale specialisten eveneens thema-avonden gehouden over enkele specifieke soorten.

De cursussen starten telkens om 20 u.stipt op de volgende dinsdagen:
- 26/10/04: Nobby Thys: **Herkennen van de verschillende orden**.
- 16/11/04: Bryan Goethals: **Spinnen**.
- 07/12/04: Chris Bruggeman: **Lieveheersbeestjes**.
- 11/01/05: Jo Packet: **Slakken**.

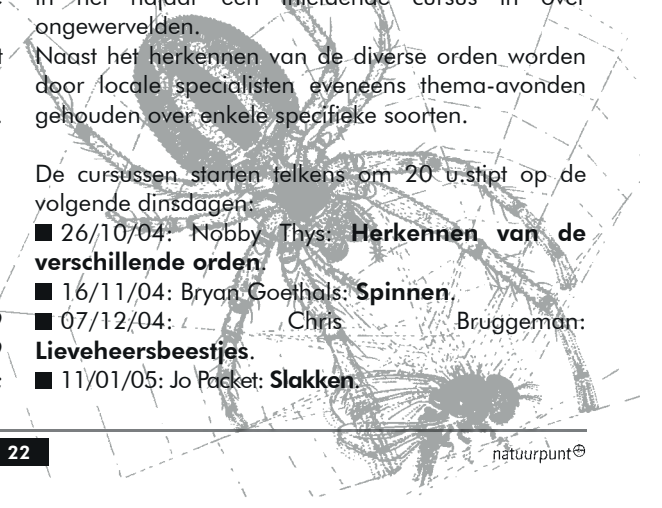

■ 15/02/05: Paul Pals: **Zweefvliegen**.
■ 08/03/05: Marc Zwertvaegher: **Vlinders**.
Plaats: De Grutto, Mahatma Gandhistraat 32, 9000 Gent

Er worden maximum 25 deelnemers aanvaard.
De prijs van de totale cursus bedraagt € 10, te storten op rekening 001-4040156-85 van Natuurpunt *Lampyris*. Gelieve samen met de betaling ook Anne Fobert te contacteren ter controle van de nog beschikbare plaatsen.
Info en inschrijvingen: Anne Fobert (055 / 21.01.37) of anne.fobert@pandora.be

Bos 't Ename

Er is veel werk aan de winkel in ons grootste reservaat en misschien zijn er onder jullie die in de winterse dagen wel eens de handen uit de mouwen willen steken. Er wordt om de veertien dagen gewerkt op zaterdag en om de zes weken is er een mobilisatiedag waar men dus veel volk nodig heeft: 6/11, 18/12, 29/1, 12/3 en 23/4.
Als je er zin in hebt stuur een mailtje naar lukieputman@skynet.be of geef hem (055 /30.96.74) uw telefoonnummer door dan houden ze u op de hoogte.

Minister legt mestdecreet naast zich neer

Minister Peeters heeft het uitrijverbod in kwetsbare gebieden voor waterwinning en natuur opgeheven tot 11 september. Eerder had hij al het uitrijden van drijfmest op zondag toegestaan. Het mestdecreet voorziet de mogelijkheid voor de minister om bij extreme weersomstandigheden langer bemesten toe te staan. Maar die uitzonderingsregel geldt uitdrukkelijk niet voor kwetsbare gebieden. Voor de minister blijkbaar geen belemmering. Hij laat in een persmededeling weten dat de betrokken landbouwers zich niet hoeven te houden aan het verbod en overmacht kunnen inroepen. Een beslissing waarover de Stuurgroep Mest, het officiële adviesorgaan voor het Vlaams mestbeleid, niet eens werd geraadpleegd. Onder applaus van de Boerenbond die vindt dat "de minister toont hoe een dergelijk probleem kan worden opgelost".

Meer details vind je op de website van de mestbank http://www.vlm.be/Mestbank/Nieuws/040901+MB+uitrijregeling.htm

Plagionotus detritus

Nico Geiregat

De verhoogde aandacht voor insecten in onze regio werpt zijn vruchten af. Gegevens van lieveheersbeestjes, vlinders, zweefvliegen e.d. worden meer en meer genoteerd en kunnen later als referentie worden gebruikt.
Een nevenverschijnsel is dat hier en daar waarnemingen worden verricht van zeldzame soorten die voorheen aan

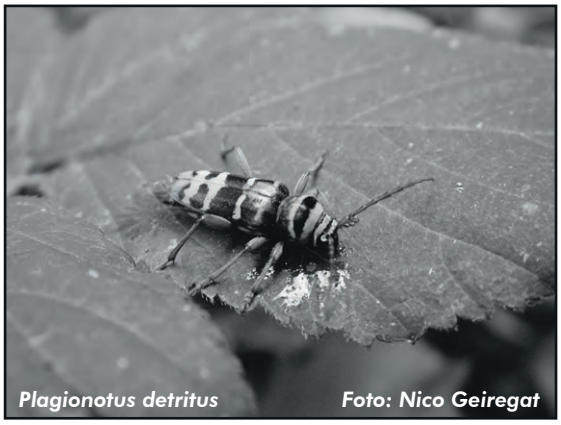

Plagionotus detritus *Foto: Nico Geiregat*

onze aandacht ontsnapten. Een voorbeeld hiervan is de waarneming op twee verschillende plaatsen van de boktor *Plagionotus detritus* voorheen in België slechts bekend was van enkele vondsten (vóór 1940) in de streek rond Brussel. De soort werd waargenomen in Lozere en in Wortegem. In één van de volgende nummers van Meander leest u meer over enkele zeldzame boktorren in de streek…

Hallucinant

Nico Geiregat

Het opgespoten terrein van Oudenaarde werd eind augustus met de grond gelijk gemaakt. Het gebied was één van de grootste verzamelingen van onkruid,

wilgenopslag en andere natuur. De enorme biomassa aan zaden en insecten betekende een gedekte tafel voor veel trekvogels die even moesten bijtanken. En erger nog: broedvogels als Blauwborst, Fitis, Groene specht en Rietgors zijn hun broedgebied kwijt en moeten het ergens anders zien te "rooien".
Wat zich gedurende tientallen jaren opbouwde, gaat in een handomdraai tegen de vlakte. Het heeft iets hallucinants, iets onwezenlijks als je de ravage voor 't eerst aanschouwt.
Overal staan nochtans lege fabrieksgebouwen… worden die misschien in ruil herschapen in natuurgebied?

Wie werkt mee in Bois Joly?

De conservators van Bois Joly, Ronse, willen een vaste kern vrijwilligers uitbouwen voor de beheerswerken. We denken hierbij vooral aan mensen die dichtbij wonen. Ook niet-leden zijn uiteraard welkom.
Ben je geïnteresseerd, mail dan je gegevens (naam, adres, telefoonnummer, e-mail) door aan partick.alexander@pi.be

Lezers schrijven:

Goeiedag,
In het vorige nummer staat een hoofdstukje 'vismigratie' waar o.a. in staat dat de stuwen een serieuze belemmering zijn voor de vismigratie stroomopwaarts. En kijk, naast de sluis te Oudenaarde wordt een pracht van een vistrap aangelegd, een bezoek waard. Een pluim voor de overheid die dit besliste.
Groeten aan de ganse redactie,
Jan Vanommeslaeghe.

Te koop:

Professioneel fotomateriaal:
- Body EOS 1 N met Power Drive (motor). Booster E1, Ni-Cd charger E 1, 2 oplaadbare batterijen Ni-Cd Pack E1.
- Batterijhouder voor batterij 2 CR5.
- Flits 540 EZ.

Inlichtingen: Gerard Mornie, tel 055/31.80.67.

Wij delen in de rouw van:

De familie Devenijn, Wedekensdriesstraat 1, te Kruishoutem, bij het overlijden van Jos Devenijn te Gent op 26 juni 2004. Samen met zijn echtgenote Maria Naessens baatte hij een bio-landbouwbedrijf uit en was van daaruit met veel natuurvrienden vertrouwd. Zij zijn reeds lang lid van onze vereniging.

Lucien Van Den Daele en familie bij het overlijden van vader Octaaf Van Den Daele, geboren te Berchem op 15 september 1916 en er thuis overleden op 26 juni 2004.

Roger D'Homme en familie bij het overlijden van moeder Margriet Baguet, geboren op 25 april 1921 te Nederbrakel en overleden te Opbrakel op 28 juni 2004.

Trude Opsomer, kinderen Peter Griet, Maarten, Wannes en familie bij het overlijden van moeder en grootmoeder Christiana Michels, weduwe van de Heer Richard Opsomer. Zij werd geboren te Petegem op 19 juni 1921 en overleed te Anzegem op 12 september 2004.

Wij delen in de vreugde van:

Jo Packet en Leen De Graer, Kauwplein 6, 9000 Gent bij de geboorte op 7 september 2004 van Warre, broertje voor Seppe en Rune.

De volgende Meander...

gaat naar de drukkerij op **2 januari**. Teksten moeten dus bij de redactie ten laatste toekomen op vrijdag **10 december**. Onmiddellijk daarna, dus van zodra de inhoud van de artikels bekend is, kan een oproep voor foto's vertrekken naar alle bij de redactie bekende fotografen. Foto's worden dan verwacht bij de redactie of bij voorkeur bij Frederik Vandaele:
(frederik.vandaele@pandora.be) ten laatste op zaterdag **18 december**. Indien ook jij een oproep voor foto's wil ontvangen dan kun je je coördinaten doorgeven aan Frederik en liefst ook aan de redactie. De lange zijde van de afbeeldingen moet minimaal 900 pixels bedragen. Foto's die in aanmerking kunnen komen voor de cover zijn staand en hebben een grootte van tenminste 2000 x 1700 pixels.

Hoe zit het ondertussen in het Bos t'Ename-Volkegembos?

Evolutie in landschap en biodiversiteit

Guido Tack

Inleiding

Er is in het gebied van het Bos t'Ename en het Volkegembos (samen ca. 280 ha groot) één en ander aan het gebeuren. Nogal wat mensen spreken ons erop aan, al is het maar omdat ze erdoor rijden en de veranderingen effectief zien, zoals de grote oppervlakten spontaan naar bos evoluerende akkers en weiden. Bovendien zijn er de laatste paar jaar een aantal enthousiasmerende waarnemingen geweest, al dan niet in verband te brengen met de spontane bosvorming en andere vormen van beheer. Vandaar dit artikel: snel een begin van antwoord op vragen zoals 'wat gebeurt er daar allemaal, wat is de bedoeling, gaat het de goeie kant op, zijn de waarnemingen toevalstreffers, of staan ze in verband met de landschapsevolutie'?

Beheersvisie in uitvoering

Eerst een paar cijfers. De ca. 280 ha van hierboven vormen de aanéén gesloten oppervlakte die we op termijn een natuurbeheer willen geven. In totaal is hiervan reeds 118 ha aangekocht, 103 ha door Natuurpunt, 6 ha door Afdeling Natuur en 9 ha door de stad Oudenaarde. Tenzij minister Peeters roet in het eten gooit is er een redelijke kans dat daar vrij binnenkort 34 ha bijkomt door aankoop van het Wallebos en omgeving door Afdeling Natuur. De gronden van Afdeling Natuur worden verder beheerd door Natuurpunt Werkgroep Bos t'Ename, en met de stad zijn er afspraken gemaakt over het te voeren beheer van haar gronden.

Voor het ganse gebied is in het kader van het LIFE-project een gebiedsvisie gemaakt, die duidelijk uitstippelt waar we naartoe willen, en die stapsgewijze op het terrein wordt gerealiseerd. Globaal gezien onderscheidt de visietekst drie zones: bestaand bos en wastine (ca. 80 ha), zones voor bos- en wastineuitbreiding (ca. 125 ha) en zones voor behoud en herstel van kleinschalig weidelandschap (ca. 75 ha). Een aantal hooilandjes, onkruidakkers en waterpartijen worden ingebed. Door de bosuitbreiding moet het Bos t'Ename aangroeien van ca. 68 naar ca. 150 ha, en moet er een grotendeels nieuw Volkegembos ontstaan (van ca. 12 naar ca. 55 ha), met mekaar verbonden en deels omringd door kleinschalig weidelandschap.

Deze doelstellingen klinken erg ambitieus, maar we zijn ondertussen een flink eind gevorderd. De meest spectaculaire evolutie op het terrein is dat in drie jaar tijd ca. 45 ha (voormalig) akkerland en weiland vrijgegeven zijn voor spontane bos/wastinevorming en ca. 10 ha (als onderdeel van het Volkegembos) zijn aangeplant : 5 ha door de stad, 3 ha door ons en 2 ha door een jager in samenspraak met ons. In het gebied van het Bos t'Ename zijn de spontane verbossingszones



Bos t'Ename *Foto: Gunther Groenez*

opgenomen in een extensief jaarrond begrazingsblok dat daarnaast ook delen bestaand bos/wastine omvat, in het gebied van het Volkegembos (nog) niet. De totale oppervlakte extensieve jaarrondbegrazing in het gebied van het Bos t'Ename bedraagt op dit ogenblik ongeveer 60 ha, voorlopig nog opgesplitst in 21 ha ten N en 39 ha ten Z van de Braambrugstraat. In de loop van dit of volgend jaar komt er een overloopzone met veeroosters op de Braambrugstraat, zodat de huidige twee zones één worden. Over een paar jaar komt er een vee- en voetgangerstunnel onder de Katteberg in het kader van het Natuurinrichtingsproject Bos t'Ename, zodat ook deze barrière wat begrazing betreft wordt opgeheven. Deze oppervlakte van ca.60 ha wordt momenteel beweid door een aangroeiende kudde Oostvlaams Roodbonte runderen (op dit ogenblik 15 stuks, maar 4 runderen zijn tijdelijk ingezet voor seizoensbegrazing in het gebied van de Everbeekse Bossen) en in principe 4 konikhengsten (op

dit ogenblik maar drie door inzet van eerst twee, nu nog maar één hengst op het Zuidelijk Eiland in Wintam). De bedoeling met de spontane verbossingszones onder extensieve begrazing is de totstandkoming van een gevarieerd halfopen landschap rond de bestaande bospercelen, met de ganse overgang van grotere bosoppervlakten met open plekken tot mesofiel grasland met verspreide bomen en struiken.

Verder zijn er recent ook een paar poelen bijgekomen, en is de waterstand in de paddevijver verlaagd. En uiteraard gaat ook het reguliere beheer verder. In de bestaande bospercelen omvat dit grotendeels nietsdoenbeheer, maar ook middelhoutbeheer of overgangsbeheer -voornamelijk omzetting van populierenbestanden naar gemengd loofbos of wastine-, met als voornaamste gevolg dat er vrij grote in tijd migrerende open plekken in het bos aanwezig zijn. In de zones kleinschalig weidelandschap omvat het beheer voornamelijk seizoensbegrazing en onderhoud en herstel van houtige kleine landschapselementen. Tenslotte zijn er drie percelen waar er via maaien en kappen een hooiland- en mantel- en zoombeheer wordt uitgevoerd.

Spontane bosvorming, extensieve jaarrondbegrazing en de ermee gepaard gaande veranderingen gebeuren voor de eerste keer in de Vlaamse Ardennen op wat je landschapsschaal zou kunnen noemen. Soortgelijke evoluties zijn op kleinere schaal en voorlopig onder seizoensbegrazing ook in andere reservaten in de Vlaamse Ardennen aan de gang, o.a. in de Middenloop van de Zwalm en bij de Bossen van Everbeek. Op zware leem-en kleibodems buiten de grote riviervalleien is het Bos t'Ename een voorloper ; enkel in Altenbroek (Voeren) en in het Beneden-Geuldal (Meerssen, Nederlands Limburg) gebeurt iets gelijkaardigs op een vergelijkbare oppervlakte. Dit brengt met zich mee dat het gebied nogal wat aandacht krijgt van natuurbeheerders van ver buiten de streek. Dat was al zo door de voorbeeldfunctie die het heeft op vlak van o.a. middelhout- en mantel-en zoombeheer. Een extra aandachtspunt is het feit dat hier niet met Heckrunderen, Schotse hooglanders of Galloways jaarrond wordt beweid, maar met een autochtoon runderras. Voor zover we weten zijn er slechts twee gebieden waar dat ook gebeurt, namelijk de Beuningerwaard bij Nijmegen, en een Deens reservaat. Tussen haakjes, wat dat betreft verloopt alles goed, we zijn nu meer dan twee jaar en acht kalveringen-in-de-natuur ver zonder veel problemen.

Over de extensieve begrazing valt er nog bladzijden door te gaan, maar dat zou ons hier te ver leiden. Lezers die er meer willen over weten, kunnen steeds deelnemen aan één van de ongeveer 80 excursies die per jaar in het gebied doorgaan, of kunnen altijd 's contact opnemen.

De opzet van dit artikel

Wat volgt omvat twee luiken. In een eerste deel willen we focussen op de zones voor spontane bosvorming en/of extensieve jaarrondbegrazing, en wat deze met zich meebrengen aan veranderingen op het vlak van flora en fauna. In het tweede deel overlopen we even de in het oog springende waarnemingen die niet onmiddellijk rechtstreeks –maar dikwijls wel onrechtstreeks-met deze zones in verband kunnen gebracht worden, en gaan we kort na of ze gerelateerd zijn met andere beheersvormen in het gebied.

Dit artikel heeft geen wetenschappelijke pretenties. De bedoeling is enkel om kort één en ander te schetsen en een begin van duiding te geven. Het ganse gebeuren wordt wetenschappelijk opgevolgd door verschillende onderzoeksinstellingen, maar de resultaten hiervan zijn nog maar zeer partieel beschikbaar. Daarnaast zijn zo veel mogelijk observaties samengebracht van mezelf, van andere waarnemers van de Werkgroep Bos t'Ename, en van anderen, vooral een paar (vooral jonge) mensen van Natuurpunt Schelde-Leie en JNM die het gebied steeds meer aandoen als ik mag voortgaan op wat we rechtstreeks of via de website binnenkrijgen. Het tijdskader voor dit artikel beslaat de laatste drie jaar, sinds de grote veranderingen in het landschap zijn gestart. Je vind hierna dus niets over de evolutie van soorten die al aanwezig waren en waar recent ogenschijnlijk weinig is aan veranderd.

Spontane bosvorming en/of extensieve jaarrondbegrazing

Hoe de uit cultuur genomen akkers begroeid geraken hangt in hoge mate samen met de laatste teelt, onder meer met het oogsttijdstip en het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Sommige akkers staan onmiddellijk vol met duizenden Boswilgzaailingen, de pionierboomsoort bij uitstek op dit soort zware gronden, met erg licht zaad dat van ver kan komen aangewaaid. Op andere akkergronden is dat veel minder of helemaal niet het geval, en vormt zich in eerste instantie een vrij uniforme grazige (met

bv. Witbol, Fiorin, Ruw beemdgras, Kweek en/of Windhalm) of een soortenrijke kruidige vegetatie van o.a. akkeronkruiden en ruigtesoorten. Maisakkers en wintergraanakkers (gepikdorst rond midden juli als de zaadverspreiding van deze soort nog bezig is) vormen het beste zaadbed voor de Boswilg ; in de regel staan ze na één jaar reeds zo goed als vol met 90 tot 99 % Boswilgzaailingen, aangevuld met een gamma andere houtige soorten. Als er veel zaad van andere houtige soorten in de directe omgeving aanwezig is, kan het aandeel ervan plaatselijk veel groter zijn. Zo is er een akker in het gebied waar één jaar na de braaklegging zaailingen van niet minder dan 16 andere houtige soorten ongeveer 25 % van het totaal uitmaakten. De wind en zgn. vectoren zoals Gaai, andere vogelsoorten en knaagdieren zorgen er voor dat je zo wat alle in het bos veel voorkomende bomen en struiken op verbossende akkers kan terugvinden, evenals een paar insluipers uit tuinen, zoals Vlinderstruik. Zomergraanakkers (gepikdorst eind juli als de zaadverspreiding van Boswilg is gestopt) en aardappel- en bietenakkers groeien in de regel snel dicht met grazige of kruidige vegetaties. Het Boswilgzaad dat er op valt kiemt niet, of groeit niet op door concurrentie. Pas tijdens het tweede en de volgende jaren verschijnt er dan plaatselijk wat Boswilg.

's Zomers worden de braakliggende akkers erg bloem- en kleurrijk, met vooral het wit van allerlei schermbloemigen en Witte honingklaver, het purper van Kale jonker, Akkerdistel en Speerdistel, Koninginnekruid, Kattestaart en verschillende Epilobiums, en het geel van Heelblaadjes, Jacobskruiskruid, Bezemkruiskruid, Boerewormkruid, Akkermelkistel, Paardebloem of Late guldenroede, ook al een insluiper vanuit tuinen in de buurt. Er verschijnt tijdens de eerste paar jaar ook reeds een reeksje echte bosplanten, zoals Brede stekelvaren, Mannetjesvaren, Geel nagelkruid, Wilde kamperfoelie, Bosrank en Bosandoorn, en zelfs al Boszegge, een zgn.oude bosplant en dus in principe een trage kolonisator. Een andere soort die al snel wordt aangetroffen is de Zeegroene zegge, weliswaar in het bos op een paar plaatsen aanwezig, maar een vrij zeldzame soort.. Vergelijkend onderzoek naar de verschillen in spinnen- en loopkeverfauna van een 8-jarig verbossingsperceel versus het aanpalende bestaande bos geeft aan dat de kolonisatie van typische bossoorten een stuk trager verloopt dan bij de planten. Het gebied is « plat geinventariseerd » voor hogere planten, maar toch werden er een paar nieuwe soorten gevonden, zoals Muskuskaasjeskruid en Zandkool, en twee tuininsluipers, met name Citroenmelisse en Oranje havikskruid. De extensieve jaarrondbegrazing draagt in belangrijke mate bij tot een gevarieerde horzontale en verticale structuur in de vegetatie, met een mozaiek van aangevreten maar toch dicht Boswilgenstruweel, kort gevreten grazige plekken, plekken met hoog opschietende kruiden etc.

Op de graslanden die opgenomen worden in een extensief jaarrond-begrazingsblok gaat de verbossing een stuk trager, en reikt ze na twee jaar tot maximum een twintigtal meter het grasland in vanaf de bosrand. Verschillende fenomenen spelen hier een rol. Houtige soorten met uitlopers, zoals Sleedoorn, Ratelpopulier en Grauwe abeel, duiken al snel tot meters diep in het grasland op. Waar er goede zaadbomen in de bosrand aanwezig zijn, is er uitzaaiing van vooral Zomereik, maar ook van Zwarte els, Gewone es, Gewone esdoorn, Haagbeuk, Eenstijlige meidoorn, Zoete kers en Tamme kastanje. Bij deze laatste soort moet er eveneens een vector in het spel zijn die de zware bolsters transporteert, want ook hiervan reiken de zaailingen een paar tientallen meter het grasland in. Niet alle zaailingen groeien door : vooral esdoorn en Tamme kastanje, maar ook eik en es lijken gegeerd te worden door het grazend vee. Zaailingen van Zwarte els toppen ze soms wel, maar de meeste groeien door.



Akkerdistel met wespje *Foto: Gilbert De Ghesquière*

De weelderige vegetatieontwikkeling op de braakgelegde akkers zorgt voor een groot aanbod aan zaden en insekten, en er wordt uiteraard niet met bestrijdingsmiddelen gewerkt, zodat heelwat typische

akkersoorten hiervan maximaal profiteren. De stand van Patrijs en Haas op de verbossende gronden van het Volkegembos is bv. verdubbeld ; patrijzenkluchten tot 16 stuks zijn geen uitzondering. En zonder gerichte inventarisatie konden we dit jaar op minstens drie plaatsen een zangpost van Kwartel noteren. Eén van de koppeltjes werd gezien met vier grote kuikens. Ook Veldleeuwerik, Gele kwik en Graspieper, op gewone akkers dramatisch achteruitgaand, doen het goed, en waar er houtkanten aansluiten zijn er nog steeds 3 à 4 zangposten van Geelgors.

Op trek worden de verbossende akkers bezocht door grote groepen piepers, leeuweriken, vinken en gorzen. Een tuin in de onmiddellijke omgeving van de gronden van het Volkegembos, trekt vermoedelijk daardoor regelmatig groepen Geelgorzen op trek aan, één keer zelfs 22 ex. in groep. De fouragerende trekvogels en vermoedelijk ook het aanbod aan muizen etc. oefenen op hun beurt een grote aantrekkingskracht uit op jagende prooivogels. Naast de soorten die in het gebied broeden valt hierbij vooral de regelmatige aanwezigheid van Blauwe kiekendief op, maar ook Bruine Kiekendief, Rode wouw, Zwarte wouw en Smelleken worden nu en dan gezien. Top of the bill was de recente waarneming van een arend, vermoedelijk Slangenarend, die we vele minuten lang konden bewonderen.


Geelgors foto: Bart Heirweg

Op de percelen waar de verbossing zich doorzet in combinatie met het bloemrijk aspect, en waar er als gevolg van begrazing veel horizontale en verticale structuur ontstaat, vallen vooral de hoge aantallen dagvlinders en libellen op. Hun vlieggebied omvat daarnaast ook hooilandpercelen, recente kapvlakten, waterpartijen en mantels en zomen. Niet alleen de aantallen (met o.a. Koninginnepage en luzernevlinders) zijn aanzienlijk, maar het soortenspectrum verruimt eveneens. Sleedoornpage, een soort waar pas recent wat intensiever wordt naar uitgekeken, werd ook hier vastgesteld. Op een mooie namiddag kunnen op één bepaald kapvlak met verwilderde pruimen en Sleedoorn nu meerdere ex. worden waargenomen. Keizersmantel is reeds een paar keer waargenomen in mantel-zoomsituaties. Twee zomers geleden werden er plots op één namiddag meerdere Rouwmantels gezien, maar dit jaar zijn verschillende ex. een paar weken lang aanwezig geweest, waarbij een zone van meerdere tientallen hectaren werd bevlogen. Centraal in hun vlieggebied bevindt zich ons 8-jarig verbossingsperceel met Boswilg, en deze soort is één van de geprefereerde waardplanten van Rouwmantel. Het betreft steeds ex. met vaalwitte vleugelranden, wat aangeeft dat het om vlinders gaat die overwinterd hebben. Misschien komt het dus in de volgende jaren tot voortplanting ; we gaan in elk geval uitkijken naar eiafleg. Eveneens merkwaardig was dit jaar een waarneming op een weiland onder extensieve begrazing van Kleine parelmoervlinder, een soort van schraal grasland met afwisselend korte en langere vegetatie, met o.a. Akkervioltje als waardplant. De soort wordt de laatste jaren op nieuwe lokaties in Vlaanderen vastgesteld. Volgend jaar volgt er een libelleninventarisatie, maar het lijstje van een tiental zeer gewone soorten werd nu al aangevuld met Houtpantserjuffer en Kleine roodoogjuffer.

De vele libellen zullen er wel toe bijdragen dat de Boomvalk, tot voor kort een onregelmatige broedvogel, nu veel manifester aanwezig is, en jaarlijks lijkt te gaan broeden. De structuurrijkdom op de spontaan verbossende percelen begint ook stilaan specifieke vogelsoorten aan te trekken, zoals Bosrietzanger op de wat ruigere stukken, en een soort als Roodborsttapuit, nieuw voor het gebied, die (nog ?) niet broedt, maar wel regelmatig gezien wordt.

Andere waarnemingen

In dit deel volgt een overzicht van alle mij bekende « leuke » waarnemingen van de laatste paar jaren die niet rechtstreeks met spontane bosvorming in verband moeten gebracht worden, maar misschien wel onrechtstreeks. Verder zullen we in de mate van het mogelijke proberen na te gaan in hoeverre ze te maken


Araneus diadematus foto: Philip Vergeylen


Weidebeekjuffer foto: Bart Heirweg


Smelleken foto: Bart Heirweg


Heksenboter
foto: Ann Doutreloigne


Haas
foto: Pieter Espeel


Honingzwamdraden
foto: Gilbert De Ghesquière


Eekhoorntjesbrood foto: Philip Vergeylen


Peenrode melkzwam foto: Philip Vergeylen

hebben met andere beheersvormen in het gebied.
Het zijn aanvullingen voor het biodiversiteitsonderzoek dat hier van bij de start van het reservaatproject werd opgezet. Het Bos t'Ename behoort daardoor nu tot de beter geinventariseerde natuurgebieden in Vlaanderen. Hogere planten zijn erg goed geinventariseerd, vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielen en dagvlinders goed, mossen en korstmossen, zwammen, vissen, nachtvlinders, loopkevers, spinnen, zweefvliegen en slankpootvliegen vrij goed, lieveheersbeestjes, libellen en sprinkhanen matig, en van slakken, wapenvliegen, blaaskopvliegen, rouwvliegen en mieren weten we nog maar weinig. Met de rest moet nog worden gestart. Hoe dan ook begint zich bij de beter geinventariseerde groepen een patroon af te tekenen : in het gebied kan gemiddeld zo'n 35 à 40 % van de in Vlaanderen voorkomende soortendiversiteit worden waargenomen. Tientallen Rode Lijst-soorten zijn inmiddels in het gebied vastgesteld.
Naast het huidige inventarisatiewerk is ook heelwat tijd gestopt in het nagaan van de historische flora en fauna (voor 1970) van het gebied.

Bij de hogere planten is er naast de hierboven opgesomde soorten slechts één soort nieuw aangemeld, namelijk Daslook. In een klein, erg moeilijk toegankelijk en om die reden nog niet eerder geinventariseerd privé-bosje werd een mooie populatie aangetroffen.

Bij de vogels is Glanskop nu een vrij gewone soort geworden in tegenstelling met vroeger ; in de jaren '70 was de soort in elk geval nog afwezig. Dit beeld past in de uitbreiding van het verspreidingsareaal in de streek gedurende de laatste decennia. Er zijn een paar voorjaarswaarnemingen van Appelvink, vroeger nooit gezien, maar de soort was bij veel waarnemers ook slecht gekend. Of het hier om trekkers gaat, dan wel of de soort zich ook vestigt valt af te wachten. Er was een eerste waarneming van Zwarte specht, ook al passend in de gekende uitbreiding van het verspreidingsareaal. In elk geval bij deze soort, maar mogelijk ook bij de twee vorige, speelt de veroudering van de nietsdoen-bosbestanden een rol, waarbij de soorten van bos met goed ontwikkelde struiklaag in aantal verminderen, en soorten van bossen met oude bomen op een verarmde struiklaag toenemen.
Op de paddevijver had IJsvogel, vroeger een onregelmatige verschijning, maandenlang een vaste visstek, en eénmaal werd er ook Visarend waargenomen, de eerste melding voor het gebied. Dit heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat de vijver door de waterstandsverlaging van aanschijn is veranderd, met o.a. veel Gedoornd hoornblad en Gekroesd fonteinkruid.
Er was een waarneming van Hop op een beheerd hooilandje annex mooi ontwikkelde mantel-zoom op de zuiderflank van het Wallebos, waar de soort tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw regelmatig werd gezien, een ex. van toen siert nog steeds een Enaamse schouwmantel. Openen de warmere zomers in combinatie met reservaatbeheer ooit nieuwe perspectieven ? Een andere soort terug van weggeweest is de Nachtzwaluw, met twee waarnemingen van een jagend ex. in de omgeving. Nachtzwaluw werd in de jaren 50 en 60 op doortrek in het Bos t'Ename nu en dan gezien boven kapvlakten.
Zoals elders kwamen er ook hier groepjes Bijeneters voorbij (twee waarnemingen). Er komen wel 's meer Ooievaars overgevlogen, maar één keer kwam er een ex. naar beneden om een dag lang voedsel te zoeken in de weiden. De Zwarte ooievaar liet zich voor de tweede keer bewonderen, maar nu gewoon overvliegend i.p.v. invallend voor de nacht zoals de vorige keer. Een groep Kraanvogels overnachtte op een akker bij het bos, iets wat niet meer gezien was sinds de jaren '80.

Bij de zoogdieren is Rode eekhoorn opgedoken. Er waren eerst een paar losse waarnemingen, maar twee jaar geleden werden twee nesten ontdekt. Steenmarter, reeds een vijftal jaren aanwezig, is een blijver, er werden o.a. sporen aangetroffen op een spontaan verbossingsperceel. Bij beide soorten past dit in het ruimer beeld van de uitbreiding van hun verspreidingsgebied. Dankzij de intensieve vleermuizeninventarisatie weten we nu niet alleen welke soorten er in het gebied aanwezig zijn (Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Laatvlieger, Rosse vleermuis, Gewone grootoor, Franjestaart, Baardvleermuis en Watervleermuis), maar hebben we ook een zicht op aantallen, voortplantingsplaatsen, vliegroutes etc. Laatvlieger profiteert van de aanwezigheid van mestkevers binnen de extensieve begrazingsblokken. Als Grote hoefijzerneus ooit terugkeert in het Kezelfort kan het aanbod aan mestkevers van primordiaal belang zijn, op voorwaarde dat de connectiviteit tussen Bos t'Ename-Volkegembos en het fort in het kader van het natuurinrichtingsproject verbeterd wordt. Alle vleermuizensoorten zijn gebaat met de open plekken in het bos, goed ontwikkelde mantels en zomen en struktuurrijke wastine in de spontane verbossingszones.

Een leuke waarneming dit jaar was die van een Boomvalk die in de vlucht bij valavond bijna een Rosse vleermuis te pakken kreeg.
Tenslotte was er bij de zoogdieren ook nog een leuke aanvulling uit de oude doos : de eigenaar van een hoogstamboomgaard aansluitend bij de rand van het bos verraste met een adekwate beschrijving van uitzicht en gedrag van Hazelmuis, blijkbaar voorkomend in braamstruwelen in oudere middelhoutpercelen in de jaren '50-'60. Met de hervatting van het middelhoutbeheer en de ontwikkeling van mantels in aansluiting op kleinschalig cultuurlandschap met herstel van hoogstamboomgaarden, zoals voorzien in de beheersvisie, weet je maar nooit. Nederlands onderzoek wijst uit dat de soort het vooral goed doet op NW-hellingen, en het grootste deel van het gebied is zo georiënteerd.

Voor de herpetofauna zijn de nieuwe poelen een goede zaak. In de nieuwe poel langs de spoorweg werden na één jaar al volop larven van Kleine, Vinpoot- en Alpenwatersalamander aangetroffen. Hopelijk wordt hij ook gekoloniseerd door Kamsalamander, een soort die het duidelijk moeilijk heeft. Hazelworm werd dit jaar op een derde plek in het gebied « teruggevonden », meer bepaald op één van de beheerde hooilandjes annex mantel-zoom.



Naast de hierboven reeds behandelde dagvlinders en libellen, was er dit jaar bij insekten en ander « klein grut » nieuws van de zweefvliegen, met als nieuwe soorten Criorhina ranunculi en mogelijk ook Pocota personata, beide Rode lijstsoorten. Ze werden opgemerkt bij een mooi ontwikkelde mantel-zoomsituatie. Staalnames in een beperkt deel van het oude bos en het aansluitend 8-jarig verbossingsperceel leverden 13 nieuwe spinnensoorten op, waaronder twee Rode lijstsoorten (Oedothorax gibbosus f. tuberosus en Pirata uliginosus). Verder waren er dit jaar de vele Tijgerspinnen, o.a. op spontane verbossingszones, en de veralgemening van Hoornaar. De aanwezigheid van deze laatste soort werd pas vijf jaar geleden voor het eerst vastgesteld toen een bosarbeider in allerijl naar het ziekenhuis moest nadat hij werd aangevallen bij het omzagen van een oude canadapopulier waarin zich een nest bleek te bevinden. Bij beide soorten past dit in de noordwaartse verschuiving van de verspreidingsgrens onder invloed van de opwarming.
De inventarisatie van lieveheersbeestjes loopt nog, maar ook op deze groep beginnen we stilaan zicht te krijgen. De nachtvlinderlijst is verder aangevuld. Met mieren is er een begin gemaakt.

Tot slot

Graag nog een waarschuwing. Als je deze tekst leest krijg je misschien het gevoel dat je in een goed-nieuws-show beland bent. Dat is natuurlijk in werkelijkheid maar zeer ten dele het geval. Parallel met de (aanzet van) evoluties die hierboven vluchtig geschetst worden zijn er natuurlijk ook andere, is er ook een keerzijde van de medaille. Oude vertrouwde soorten die van oudsher in het gebied aanwezig zijn hebben het steeds moeilijker, en sommige zijn al verdwenen of dreigen te verdwijnen. Je vindt hier dus niks over de aantalevolutie van bv. vogelsoorten als Wielewaal, Nachtegaal, Bostortel, Gekraagde roodstaart, Grauwe gors en andere. Dat is voer voor een ander artikel.

En om te sluiten nog dit. Bos t'Ename-Volkegembos is een natuurreservaat. Dat betekent dat we als beheerders de verdomde plicht hebben om de evolutie van fauna en flora zo goed als mogelijk op te volgen, en daar rekening mee te houden in het beheer. Om die reden start de Werkgroep volgend jaar met een eigen onderzoek voor de monitoring van een aantal soorten(groepen), zodat er ook zicht verkregen wordt op kwantitatieve evoluties. Hoe dan ook blijft het vergaren van biodiversiteitsgegevens erg belangrijk. We moeten soms nogal wat moeite doen om de waarnemingen van de velen die het gebied bezoeken, zowel professionele wetenschappers als vrijetijdswaarnemers, samen te harken, en sommige bezoeken ontsnappen sowieso aan de aandacht. Dit is dus een warme oproep om waarnemingen niet voor jezelf te houden, maar om ze consequent aan ons door te geven als je ze niet op de webstek van Natuurpunt Schelde-Leie plaatst. Hoe dan ook zijn we blij met het vele veldwerk dat in het gebied gebeurt, en ik dank hierbij dan ook alle waarnemers van wie gegevens voor dit artikel werden gebruikt: Pieter Blondé, Rudy Carbonelle, Domir De Backer, Davy Degroote, Daan De Keukeleire, Wouter Dekoninck, Jean Dela Fonteyne, Norbert Desmet, Lieven Devos, Stephaan D'Haeyer, Raoul Dhoossche, Ingrid Engels, Dieter Geenens, Nico Geiregat, Gunther Groenez, Bart Heirweg, Paul Pals, Ugo Sansen, Peter Tack, Willem Tack, Geert Vandaele, Koen Van Den Berge, Paul Van den Bremt, Jan Van Uytvanck, Dominique Verbeelen, Arne Verstraeten.

uw kwaliteitsfoto's in 1 uur

Koen Snauwaert

SPECTOR

Kens 1 UUR FOTO

NIKON - OLYMPUS

Stationstraat 63 - 8790 Waregem
Tel. 056/60.52.16

Optiek Van Ommeslaeghe

Nederstraat 20
9700 Oudenaarde
055/31.18.01

de speciaalzaak voor verrekijkers, telescopen, sterrenkijkers

grote keuze, alle merken

speciale condities voor Natuurpunt-leden

Triodos Bank

toonaangevend in ethisch bankieren
helpt meerwaarden ontwikkelen
in de samenleving

afgevaardigde agent:

Paul Pals
Nieuwpoort 4
9660 Brakel
Tel. 055/42.56.92

Office Partners

méér dan complete kantoorinrichting

gratis cataloog
& info folder
professioneel advies
op maat

http://www.officepartners.be
e-mail: officepartners@skynet.be

Doornikstraat 8 - 9700 Oudenaarde
Tel. 055/30.41.13 - Fax. 055/30.91.13

LE ROY RINASSUR BVBA

Warandestraat 17, 9810 Nazareth
Tel. 09/385.44.60 - 09/385.61.32
e-mail: rinassur@tiscalinet.be
verzekeringsmakelaar nr. 13839

centea

ALLE BELEGGINGEN
LENINGEN
VERZEKERINGEN

Boomkwekerij
DE BOCK LV

Wij zijn specialisten in:

Sierheesters, Rozen, Bamboes, Vaste planten, Coniferen, Sierbomen, Haagplanten, Fruitbomen.

Pelikaanstraat 89
9700 Oudenaarde - Nederename

Tel: 055/30.24.80 (bedrijf)
Fax. 055/31.35.83

TUINAANLEG
specialiteit
opritten en terrassen
onderhoud - boomkwekerij

EV

tuinarchitect
VAN COLENBERGHE ERIC
Pontstraat 72
9870 Zulte
Tel./ Fax. 056/60.40.21

Solid partners, flexible solutions

FORTIS BANK

Naamloze vennootschap
Warandeberg 3
B-1000 Brussel
B.T.W. BE 403.199.702
H.R. Brussel nr. 76034

Met uw advertentie op deze plaats bereikt u bijna 2000 abonnees en een veelvoud aan lezers.

Stuur of bel uw teksten naar de redactie.

Uw zaak en de natuur worden er beter van.

TUINAANLEG
EN
ONDERHOUD

alle snoeiwerken

ook verlagen van bomen

MICHAEL BEKAERT

Ganzendam 9 - 9890 Vurste
Tel. 0497/43.01.79

Beatrijs

BOEKHANDEL

Nederstraat 42 - Hoogstraat 37
9700 Oudenaarde
Tel. 055/31.44.77
Fax. 055/30.03.45